

**Kotryna Peilakauskaitė
Arminas Varanauskas**

**STUDIJŲ PROGRAMŲ ATNAUJINIMAS:
STUDENTŲ VAIDMUO DIEGIANT IR
TOBULINANT KOMPETENCIJOMIS GRĮSTĄ
IR Į STUDENTUS ORIENTUOTĄ STUDIJŲ
SISTEMĄ**

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS)
nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas
ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų
metodikos kūrimas bei diegimas
(Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-01-001)

Kotryna Peilakauskaitė
Arminas Varanauskas

STUDIJŲ PROGRAMŲ ATNAUJINIMAS: STUDENTŲ VAIDMUO DIEGIANT IR TOBULINANT KOMPETENCIJOMIS GRĮSTĄ IR Į STUDENTUS ORIENTUOTĄ STUDIJŲ SISTEMĄ

Vilnius
2011

Kotryna Peilakauskaitė
Arminas Varanauskas

**STUDIJŲ PROGRAMŲ ATNAUJINIMAS:
STUDENTŲ VAIDMUO DIEGIANT IR TOBULINANT KOMPETENCIJOMIS
GRĮSTA IR Į STUDENTUS ORIENTUOTĄ STUDIJŲ SISTEMĄ**

Redagavo Jolita Stankūnavičienė

Viršelio nuotraukos autorė Justina Pelikšaitė

© Vilniaus universitetas, 2011

ISBN 978-9955-526-92-6

TURINYS

Įvadas	4
Sąvokos	5
1. BOLONIJO PROCESAS IR EUROPOS KREDITŲ PERKĖLIMO IR KAUPIMO SISTEMA (ECTS)	7
1.1. Bolonijos procesas: vieningos Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimas.....	7
1.2. „Tuning“ projektas: bendros aukštojo mokslo kalbos ieškojimas	9
1.3. ECTS – kas ir kodėl?	9
1.4. „Tuning“ ašys – kompetencijos ir studijų siekiniai	10
2. STUDENTAS – STUDIJŲ SISTEMOS CENTRAS	12
2.1. „Senoji“ aukštojo mokslo sistemos paradigma.....	12
2.2. Pagrindiniai į studentus orientuotų studijų principai	14
2.3. Į studentus orientuotos studijų sistemos nauda aukštosioms mokykloms	17
3. ATSTOVAVIMAS STUDENTAMS	19
3.1. Kaip atsiranda studentų atstovų?	19
3.2. Kaip iširti studentų nuomonę?	21
3.4. Kaip užtikrinti studijų programos pokytį?	22
4. STUDIJŲ PROGRAMOS ATNAUJINIMAS	24
4.1. Studijų programos komiteto sudėtis, veikla ir funkcijos	24
4.2. Studijų programos kūrimo ir atnaujinimo (tobulinimo) žingsniai	25
4.3. Studento darbo krūvio skaičiavimas, pasiekimų vertinimas.....	26
4.4. Studijų programos stebėsen.....	29
4.5. Profesinės veiklos lauko įtaka studijų programų kaitai	30
5. DAŽNIAUSI MITAI	31
Naudotos literatūros sąrašas	33

Įvadas

Leidinyje „Studijų programų atnaujinimas: studentų vaidmuo diegiant ir tobulinant kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų sistemą“ yra parengtas Vilniaus universitetui 2009–2012 m. vykdant nacionalinį projektą „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-01-001) (toliau – ECTS projektas). Leidinyje remiamasi Bolonijos proceso nuostatomis, Europos švietimo struktūrų suderinimo (angl. *Tuning Educational Structures in Europe*) projekto (toliau – „Tuning“ projektas) idėjomis ir rezultatais, Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (toliau – ECTS) diegimo gairėmis.

Šio leidinio tikslas – supažindinti studentų atstovus su kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų paradigma, atskleisti studentų svarbą studijų programos atnaujinimo procese. Studentų atstovas suvokiamas kaip lygiavertis, bet kokybiškai *kitoks* partneris, todėl buvo nuspręsta parengti ir pateikti informaciją, reikalingą studentų atstovams, prisidedantiems prie studijų programų atnaujinimo pagal ECTS ir dirbantiems į studentus orientuotą studijų sistemos kontekste.

Leidinį sudaro penki skyriai. Pirmajame skyriuje „Bolonijos procesas ir Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema (ECTS)“ skaitytojas supažindinamas su Bolonijos proceso ištakomis, Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo priežastimis, pristatoma ECTS, svarbiausi niuansai, iškilę ECTS projekto vykdymo laikotarpiu.

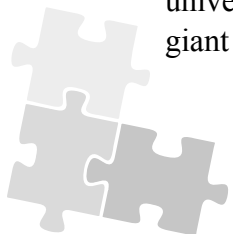
Antrasis skyrius „Studentas – studijų sistemos centras“ skirtas supažindinti studentų atstovus su į studentus orientuota studijų sistema, atskleisti jos pagrindinius principus bei privalumus, taip pat atsakyti į klausimą „O kas dabar negerai ir kodėl mes turime keistis“. Siekiama parodyti, kokią naudą į studentus orientuota studijų sistema teikia pačiai institucijai; ši informacija turėtų paskatinti aukštųjų mokyklų administracijos darbuotojus priimti naujus iššūkius, o studentų atstovams palengvinti derybas.

Trečiajame leidinio skyriuje „Atstovavimas studentams“ aprašomas studentų savivaldos atsiradimas ir dabartinės jos situacijos pagrindiniai aspektai. Kalbama apie studentų atstovo, kaip lygiaverčio partnerio, pripažinimo problematiką, dalijamasi praktiniais studentų nuomonės tyrimo pavyzdžiais bei patarimais, kas galėtų pagelbėti bandant inicijuoti pokyčius aukštosiose mokyklose.

Ketvirtasis skyrius „Studijų programos atnaujinimas“ skirtas supažindinti su pagrindiniais principais, kuriais remiantis turėtų būti atnaujinama jau egzistuojanti ar kuriama nauja studijų programa. Ypač daug dėmesio skiriama studentų atstovams, kaip galimiems tokios pertvarkos iniciatoriams.

Penktajame skyriuje „Dažniausi mitai“ apžvelgiami dažniausiai aukštųjų mokyklų administracijos pateikiami argumentai ir egzistuojantys mitai, kurie nukreipti prieš kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų sistemą. Studentų atstovai kiekvienoje situacijoje privalo būti pasiruošę argumentuoti apginti savo pozicijas, todėl dažniausiai nepasitenkinimą keliančių mitų rinkinys turėtų šių užduočių labai palengvinti.

Leidinio autoriai norėtų padėkoti visoms Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų savivaldoms, nes bendravimas su jomis praturtino šį leidinį įvairiais praktiniais pavyzdžiais ir leido apžvelgti visos Lietuvos atstovavimo studentams problematiką. Ypatinga padėka skiriama Vilniaus universitetui ir Vilniaus universiteto Studentų atstovybei už visokeriopą paramą ir pagalbą rengiant šį leidinį.

Sąvokos

Šiame leidinyje vartojamos svarbiausios „ECTS naudotojo vadovo“¹ ir „Tuning“² projekto sąvokos:

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema (ECTS) – į studentą orientuota kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema, kurios esminiai atributai – labai aiškios studijų siekinių ir jiems pasiekti būtinų mokymosi procesų bei studento darbo krūvio apibrėžtys.

Kompetencija – dinamiškas žinių, gebėjimų, vertybinių nuostatų derinys, įgalinantis tinkamai atlikti veiklą. Studijų metu ugdomų ir plėtojamų kompetencijų svarbiausi komponentai:

- tam tikro dalyko žinios, jų supratimas;
- turimų žinių taikymo tam tikrose situacijose gebėjimai;
- vertybinės nuostatos.

Kompetencija yra sudėtinė kvalifikacijos dalis. Paprastai kvalifikaciją sudaro kelios kompetencijos.

Modulis – standartinio dydžio studijų programos dalis, turinti apibrėžtą tikslą ir studijų siekinius bei vertinimo kriterijus. Modulis – tai studijų „programos vienetas, kurio dydis kreditais visada toks pat arba kurio dydis yra dauginamas dvigubai ar trigubai, t. y. didesnių programos vienetų – modulių – dydžiai yra kartotiniai“³. Kiekvieno modulio apimtis gali būti arba tiksliai nustatytas dydis, pavyzdžiui, 5 kreditai, arba to dydžio kartotinis, pavyzdžiui: 10 kreditų, 15 kreditų, 20 kreditų ir t. t.

Studijų siekiniai (angl. *intended learning outcomes*) – žinių, gebėjimų, vertybių ir požiūrių deriniai, kuriuos turėtų įgyti studentas, sėkmingai baigęs tam tikrą studijų proceso dalį – studijų dalyką, modulį ir (ar) visą studijų programą. Studijų siekiniai apibrėžia studento siekiamą kompetencijų lygį ir yra studijų programos aprašo dalis.

Studento darbo krūvis – valandomis matuojamas laikas, kuris turi būti skirtas *studentui*, kad jis galėtų studijų programoje numatytomis formomis (paskaitos, seminarai, projektai, praktikos darbai, individualus darbas, egzaminas ir kt.) sėkmingai įvykdyti visas studijų dalyko, modulio ar visos studijų programos užduotis, reikalingas numatytiems studijų siekiniams pasiekti.

ECTS kreditas – studento darbo krūvio, reikalingo nustatyto lygmens studijų siekiniams įsisavinti, matavimo vienetas. ECTS taikančios aukštojo mokslo institucijos susitarė, kad standartinės vienu mokslo metų nuolatines studijas sudaro 60 ECTS kreditų. Atsižvelgiant, kad šalių nacionaliniuose teisės aktuose nustatyta 1500–1800 mokymosi valandų per vienus mokslo metus, 1 ECTS kredito faktinė (nacionalinė) vertė sudaro 25–30 valandų studento darbo krūvį. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas nustato, kad vienus studijų metus Lietuvoje sudaro 1600 studijų valandų. Siūloma, pagal Mokslo ir studijų įstatymo reikalavimus įvertinant vieno ar kito studijų dalyko ar modulio vertę nacionaliniais kreditais, mechaniškai netaikyti aritmetinio skaičiavimo, bet remtis rekomendacija, jog vienu studijų kreditu yra matuojamas 25–30 valandų studento darbo krūvis. Taigi pagal konkretaus studijų dalyko ar modulio apimtį konkretų valandų skaičių reikėtų skirti, atsižvelgiant į studijų siekiniams įgyvendinti reikalingą optimalų laiką.

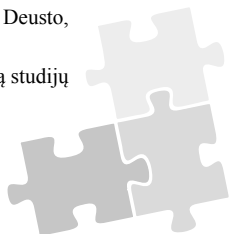
Studijų kokybė⁴ – subalansuota turinio, materialijų ir intelektualinių išteklių bei studijų proceso dalininkų požiūrių bei lūkesčių visuma, turinti aiškų tikslą ir veikianti kaip lanksti sistema.

¹ *ECTS Users' Guide*. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf

² *Europos švietimo struktūrų suderinimas. Universitetų indėlis į Bolonijos procesą. Įvadas*, Švietimo mainų paramos fondas, 2010. http://www.smpf.lt/lt/dokumentai/leidiniai_straipsniai/europos_svietimo_strukturu_suderinimas_universitetu_indelis_i_bolonijos_procesa

³ *A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles*, Bilbao, Groningen and the Hague: Publicaciones de la Universidad de Deusto, 2010. <http://www.core-project.eu/documents/Tuning%20G%20Formulating%20Degree%20PR4.pdf>

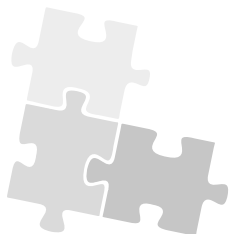
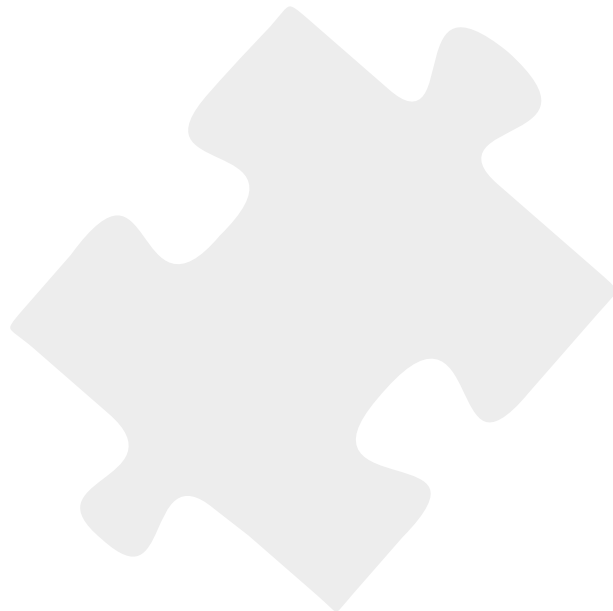
⁴ Šis terminas leidinyje vartojamas kaip darbinis ir pagalbinis konstruktas. Leidinio autoriai atsako pretenzijų į visaapimančią ir tikslią studijų kokybės apibrėžtį.

Studijų programos sandara – sudedamųjų studijų programos dalių išdėstymas, atsižvelgiant į studijų siekinius. Studijų programos sandara gali būti **dalykinė arba modulinė**. Abiem studijų programos sandaros atvejais yra fiksuojamas metinis kreditų skaičius (60 ECTS kreditų) bei siektinas kreditų skaičius per semestrą (30 ECTS kreditų). Dalykinę studijų programą sudaro atskirų skirtingos apimties studijų dalykų seka, kurioje nustatomi su kiekvienu studijų dalyku susiję studijų siekiniai ir jų pasiekimo galutinis įvertinimas. Dalykinėse studijų programose kiekvienam studijų dalykui gali būti skiriamas skirtingas kreditų skaičius. Modulinę studijų programą sudaro standartinio dydžio modulių seka, kurioje nustatomi kiekvieno modulio studijų siekiniai ir jų pasiekimo galutinis įvertinimas. Ir dalykinė, ir modulinė studijų programos gali būti vykdomos semestrais arba tik fiksuojant metinį kreditų skaičių.

Į studentus orientuotos studijos – tai požiūris į aukštojo mokslo sistemą ir jos kultūra, paremta įvairiais mokymosi metodais, glaudesne komunikacija tarp mokančio ir besimokančiojo, skatinanti studento savarankiškumą bei įsitraukimą į mokymosi procesą.

1. BOLONIJS PROCESAS IR EUROPOS KREDITŲ PERKĖLIMO IR KAUPIMO SISTEMA (ECTS)

Šiame skyriuje pristatoma trumpa Bolonijos proceso apžvalga, skaitytojas supažindinamas su Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo priežastimis. Aptariamas Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) vystymasis bei pristatomi du labai svarbūs ECTS sistemos komponentai – kompetencijos ir studijų siekiniai, atskleidžiamas jų tarpusavio ryšys.

XX a. Europa išgyveno daugybę krizių, perversmai įvairiose srityse lėmė aukštojo mokslo struktūros ir suvokimo pokyčius. Europos siekis išlikti konkurencingai pasaulyje lėmė aktyvesnį Europos valstybių tarpusavio bendradarbiavimą įvairiose srityse, viena jų – švietimas.

Visuomenės senėjimas, darbo jėgos persiskirstymas, studentų skaičiaus didėjimas, studentų lūkesčiai, žinių visuomenės formavimasis, būtinybė dirbantiems greitai atnaujinti žinias, atsiradusi galimybė lengviau keisti gyvenamąją vietą privertė galvoti apie skirtingų švietimo sistemų palyginimą, kalbėti apie mokymąsi visą gyvenimą ir bendrųjų (perkeliamųjų) kompetencijų svarbą, o aukštojo mokslo masiškėjimas neleido niekam abejoti, jog šiuo metu taikomi ugdymo metodai nebeatitinka dabarties iššūkių. Šie veiksniai nulėmė ir būtinybę perorientuoti studijų proceso ašį, kad studentas taptų centrine figūra mokymosi procese.

1.1. Bolonijos procesas: vieningos Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimas

1999 m. atsakingi už aukštąjį mokslą 29 Europos šalių ministrai pasirašė Bolonijos deklaraciją, kurios pagrindinis tikslas buvo sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę (angl. *European Higher Education Area* – EHEA). Tokia erdvė turėjo tapti pagrindine prielaida palyginti skirtingose aukštojo mokslo sistemose įgytas kvalifikacijas, sukurti aiškią ir palyginamą kvalifikacinių laipsnių sistemą, palengvinti dėstytojų ir studentų judumą, užtikrinti aukštojo mokslo skaidrumą bei lankstumą. Siekiant skatinti judumą ir kvalifikacijų pripažinimą, numatyta įdiegti vieningą kreditų sistemą.

Buvo nutarta Europos aukštojo mokslo erdvę sukurti per dešimt metų nuo Bolonijos deklaracijos pasirašymo. Kad darbas vyktų efektyviau, Bolonijos deklaracijos šalių ministrai, atsakingi už švietimą, nusprendė susitikti kas dvejus metus ir išskelti naujus strateginius uždavinius, kurių įgyvendinimas leistų priartėti prie svarbiausio tikslo. Praėjus pirmajam Bolonijos proceso dešimtmečiui, įvertinti pasiekti rezultatai bei suformuluotos pagrindinės antrojo dešimtmečio gairės.

Pagrindinius Bolonijos proceso principus ir uždavinius atspindi 1999 m. Bolonijos deklaracija bei 2001, 2003, 2005, 2007 ir 2009 m. komunikatai⁵.

Pagrindiniai akcentai, numatyti **Bolonijos deklaracijoje (1999)**:

- studentų, dėstytojų, mokslininkų ir administracijos darbuotojų judumas;
- lengvai pripažįstamų ir palyginamų laipsnių sistema;
- dviejų pakopų sistema;
- kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema;
- Europos bendradarbiavimas aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo srityje.

Prahos komunikate (2001) ministrai patvirtino ankstesnius įsipareigojimus ir nubrėžė dar

⁵ *Ministerial Declarations and Communiqués*. The official Bologna Process website. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/declarations_communique.htm

tris naujas veiklos kryptis: mokymasis visą gyvenimą, akademinės bendruomenės dalyvavimas kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę ir jos patrauklumo didinimas. Vienas svarbiausių Prahos susitikimo rezultatų – aktyvus Europos universitetų asociacijos (EUA) ir Europos studentų sąjungos (ESIB / ESU) įsitraukimas į Bolonijos procesą. Pagrindiniai akcentai:

- aukštojo mokslo institucijų ir studentų įtraukimas į sprendimų priėmimą ir Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimą;
- mokymasis visą gyvenimą;
- Europos aukštojo mokslo erdvės patrauklumas.

Berlyno komunikate (2003) politinius deklaratyvius įsipareigojimus papildo konkretūs ir bendri šalių įsipareigojimai, nors dalis jų, ypač dėl studijų kokybės užtikrinimo ar bendros kvalifikacijų struktūros, atsižvelgiant į nacionalines specifikas, yra labiau orientacinės gairės. Pagrindiniai akcentai:

- doktorantūra, kaip trečioji studijų pakopa; laipsnių ir dalinių studijų pripažinimas; jungtiniai laipsniai;
- kokybės užtikrinimas instituciniu, nacionaliniu ir europiniu lygiu;
- sinergija tarp Europos aukštojo mokslo erdvės ir Europos tyrimų erdvės.

Bergeno komunikate (2005) įvertinti jau pasiekti rezultatai – daugiau kaip pusė Bolonijos procese dalyvaujančių šalių studentų studijuoja pagal dviejų ciklų sistemą. Lietuvoje pasiekta pažanga diegiant dviejų ciklų sistemą, užtikrinant aukštojo mokslo kokybę ir diegiant aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimo sistemas įvertinta labai gerai. Taip pat patvirtintos Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatos⁶, kuriose numatyti pagrindiniai studijų kokybės užtikrinimo principai, jais vadovaujamosi iki šiol. Pagrindiniai akcentai:

- socialinė dimensija;
- kvalifikacijų sandaros;
- jungtiniai laipsniai ir jų pripažinimas;
- lankstūs studijų metodai, neformaliojo ugdymo pripažinimas.

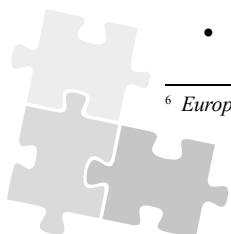
Londono komunikate (2007) ministrai pažymi, kad svarbiausiose Bolonijos proceso srityse nuo 2005 m. pasiekta žymi pažanga, aptarti tolesni darbai, nutarta, kad pradėtą veiklą būtina tęsti ir po 2010 m., parengti naują viziją bei jos įgyvendinimo priemones. Tolesnės veiklos grupei pavedama iki kito ministrų susitikimo sukaupti reikiamas įžvalgas ir pateikti siūlymus dėl Europos aukštojo mokslo erdvės plėtros krypčių (raidos galimybių). Pagrindiniai akcentai:

- studentų ir dėstytojų judumo skatinimas bei veiksmingumo rodiklių nustatymas;
- nacionalinių planų veiksmingumo vertinimas tobulinant socialinę aukštojo mokslo dimensiją;
- judumo ir socialinės dimensijos tobulinimo rodiklių kūrimas;
- įsidarbinimo galimybių didinimas, susiejant tai su trijų pakopų aukštojo mokslo sistema ir mokymusi visą gyvenimą.

Liuvono komunikate (2009) ministrai studijų kokybę įvardija kaip svarbiausią akcentą kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę ir pažymi, kad nacionalinės kvalifikacijų sandaros turi būti sukurtos iki 2012 m., studentų judumas iki 2020 m. turi pasiekti 20 proc., taip pat akcentuojama mokymosi visą gyvenimą svarbą. Pagrindiniai akcentai:

- lygių galimybių sudarymas studentams siekti kokybiško aukštojo mokslo;
- dalyvavimo mokymosi visą gyvenimą procese skatinimas ir plėtra;
- įsidarbinamumo didinimas;
- į studentus orientuotos studijų sistemos ir kompetencijomis grįstų studijų programų kūrimas;
- trečiosios pakopos studijų gerinimas, įtraukiant daugiau tyrimų; tiriamosios veiklos pa-

⁶ *European Standards and Guidelines for Quality Assurance*, 2005. [http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20\(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf)

trauklumo didinimas;

- studentų judumo skatinimas (2020 m. – 20 proc.);
- skaidrumo ir atskaitomybės užtikrinimas;
- naujų aukštųjų mokyklų finansavimo šaltinių paieška.

Siekiant palengvinti kvalifikacijų pripažinimą, buvo sukurti Dublino aprašai, kuriuose išdėstyti studijų programos elementai, leidžiantys baigti studijų pakopą. Šie aprašai ir Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sandara⁷ sudaro Europos aukštojo mokslo erdvės kvalifikacijų sandaros pagrindą⁸. Kiekviena šalis kuria nacionalines kvalifikacijų sandaras bei nurodo ryšį su europinėmis. Tai leidžia studentams, darbdaviams bei kokybės užtikrinimo agentūroms palyginti studentų pasiekimus ar kvalifikaciją. Kvalifikacijų sandaros gali būti naudojamos ir studijų programos siekiniams nustatyti.

Nepaisant daugybės gerų dalykų, kuriuos atnešė ar pagreitino Bolonijos procesas, neverta pamiršti ir jam skiriamos kritikos dėl kiekybinių, o ne kokybinių parametrų stebėsenos, taip pat realių instrumentų, kurie užtikrintų reikiamus pokyčius, neturėjimo ir t. t.

1.2. „Tuning“ projektas: bendros aukštojo mokslo kalbos ieškojimas

ECTS buvo vienas pirmųjų Bolonijos proceso įgyvendinimo įrankių. 1989 m. pradėta kurti (1995 m. baigta) kaip kreditų perkėlimo sistema, palengvinanti studentų judumo galimybes, ji pamažu kito ir tapo įrankiu informacijai apie studento studijas kaupti, įgytoms kompetencijoms palyginti, kvalifikacijai įvertinti ir pripažinti.

Diegiant ECTS Lietuvoje, vadovaujamosi „Tuning“ metodika (tai „universitetų projektas universitetams“, grindžiamas susitarimais, teminiais tinklais, pasitikėjimo ir noro tobulėti principais⁹). Tikimasi, kad, nacionaliniam kreditui remiantis ECTS, padidės studentų judumo galimybės, palengvės lietuviškų diplomų ir kvalifikacijų pripažinimo procesai, o nacionalinės studijų kreditų sistemos koncepcija taps studijų kokybės užtikrinimo pagrindu. Svarbu pabrėžti, kad kokybinė kaita – procesas, užtruksiantis ne vienus metus.

Vienas pagrindinių tikslų, kurio nuo pat pradžių siekė visos „Tuning“ projekte, peraugusiame į procesą, dalyvaujančios aukštojo mokslo institucijos, – sukurti „bendrą kalbą“, t. y. įrankius bendram suvokimui pasiekti, atrasti sąlyčio taškus, padedančius palyginti aukštojo mokslo sistemas, ir kartu išsaugoti skirtingų šalių sistemų įvairovę bei atskirų institucijų autonomiją.

1.3. ECTS – kas ir kodėl?

ECTS – tai į studentą orientuota sistema, pagrįsta nuosekliu realaus studentų darbo krūvio skaičiavimu, reikalingu numatytiems studijų programos tikslams, išreikštiems ugdomomis kompetencijomis bei numatytais studijų siekiniais, pasiekti.

Iki 2011 m. rugsėjo Lietuvoje egzistavo nacionalinis kreditas, lygus 40 studento darbo valandų. Tikimasi, kad naujasis nacionalinis studijų kreditas bus grįstas ECTS principais ir perėjimas iš vienos sistemos į kitą nebus aritmetinis veiksmas padauginant nacionalinius kreditus iš 1,5. Siekiant, kad nacionalinis studijų kreditas iš tiesų būtų grįstas studentų darbo krūviu, perėjus prie ECTS, būtina stebėti ir analizuoti studentų darbo krūvį. Metinė studentų darbo krūvio apimtis išreikšta kreditais – 60 ECTS. Pirmosios studijų pakopos apimtis gali svyruoti nuo 180

⁷ *European Qualifications Framework for Lifelong Learning*, 2008. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf

⁸ *A Framework for Qualifications of The European Higher Education Area*, 2005, 38. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/050218_QF_EHEA.pdf

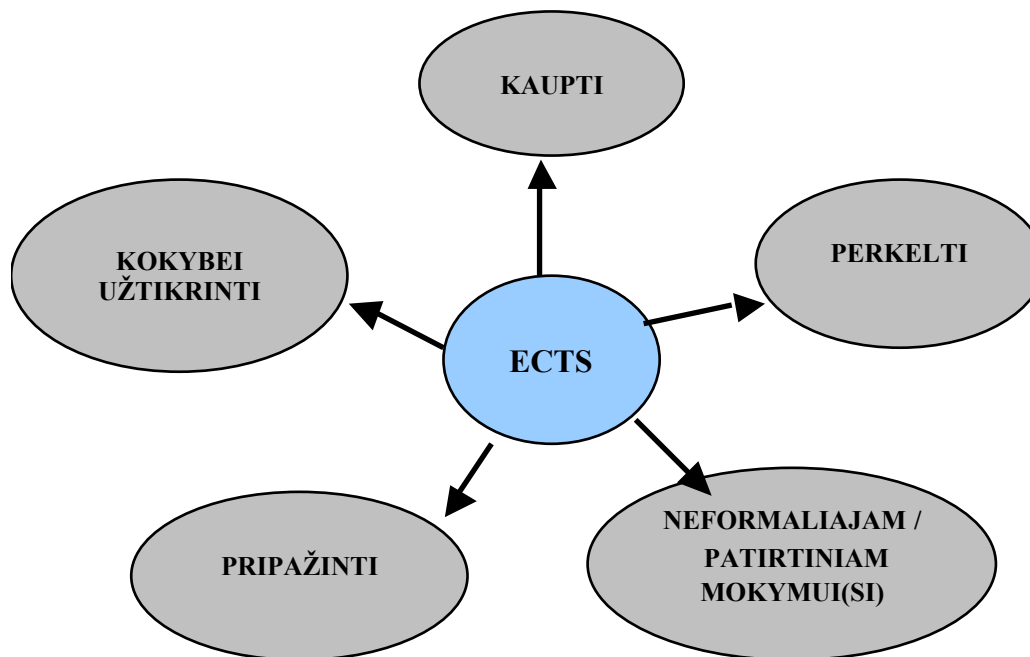
⁹ „Tuning“ projekto, prasidėjusio 2000 m., iniciatoriai – Deusto (Ispanija) ir Groningeno (Nyderlandai) universitetai. Pamažu šis projektas tapo procesu, į kurį įsitraukė ir projekto metu parengtas metodikas pradėjo taikyti ne tik Europos, bet ir Lotynų Amerikos šalys, Gruzija, Rusija, Australija, JAV.

iki 240 ECTS, antrosios – nuo 90 iki 120 ECTS. Kreditai skiriami studentams, laisviesiems klausytojams, sėkmingai įvykdžiusiems dalyko ar modulio reikalavimus. Studento surinkti kreditai gali būti perkelti į kitą studijų programą, dalyką ar modulį. Vienas ECTS kreditas yra skiriamas už 25–30 studento darbo valandų.

Remiantis Bolonijos proceso nuostatomis, kreditai gali būti skiriami už formaliuotu būdu įgytas kompetencijas, taip pat už neformaliojo bei savaiminio mokymosi metu įgytas ir pripažintas kompetencijas.

1 pav. ECTS taikymas makrolygmeniu¹⁰

1.4. „Tuning“ ašys – kompetencijos ir studijų siekiniai

„Tuning“ kontekste kompetencija suvokiama kaip dinamiškas žinių, gebėjimų, vertybinių nuostatų derinys, įgalinantis tinkamai atlikti veiklą.

Kompetencija yra sudėtinė kvalifikacijos dalis. Paprastai kvalifikaciją sudaro kelios kompetencijos. Kompetencijas studentas įgyja studijuodamas, o individams informaciją įsisavinant skirtingai, jų parodomas kompetencijų lygis gali skirtis. Tos pačios kompetencijos gali būti tobulinamos skirtingose studijų pakopose.

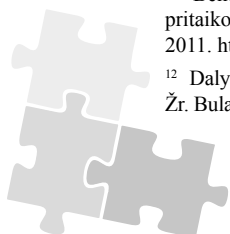
Kintant aukštojo mokslo tendencijoms, palaiapsniui pereinama nuo į dalykus ar turinį orientuotų studijų programų prie į studentą orientuotų, taigi ugdomomis kompetencijomis grįstų studijų programų. Tai lemia keletas veiksnių – standartai ir susitarimai dėl vieningos Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo.

Svarbu paminėti, kad yra takoskyra tarp ugdomų skirtingų kompetencijų – pagal pobūdį jos skirstomos į bendrąsias¹¹ ir dalykines¹². Lietuvoje neretai bendrosios kompetencijos vis dar nustumiamos į antrą planą, iškeliant dalykines kompetencijas, tačiau svarbu suvokti, kad tik bendrųjų

¹⁰ Markevičienė R. *ECTS – Europos kreditų kaupimo ir perkėlimo sistema: istorija, diegimas, problemos*, 2010. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/Raimonda_ECTS_gruodz10.pdf

¹¹ Bendrosios kompetencijos (angl. *generic competences*) – tai kompetencijos, kurios gali būti ugdomos skirtingose studijų programose ir pritaikomos įvairiose srityse (pvz., gebėjimas dirbti komandoje). Bulajeva T., Lepaitė D., Šileikaitė-Kashauri D. *Studijų programų vadovas*, 2011. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/ECTS_vadovas.pdf

¹² Dalykinės kompetencijos (angl. *subject specific competences*) – tai kompetencijos, susijusios su studijuojama studijų programa ir (ar) sritimi. Žr. Bulajeva T., Lepaitė D., Šileikaitė-Kashauri D. *Studijų programų vadovas*, Vilnius, 2011. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/ECTS_vadovas.pdf

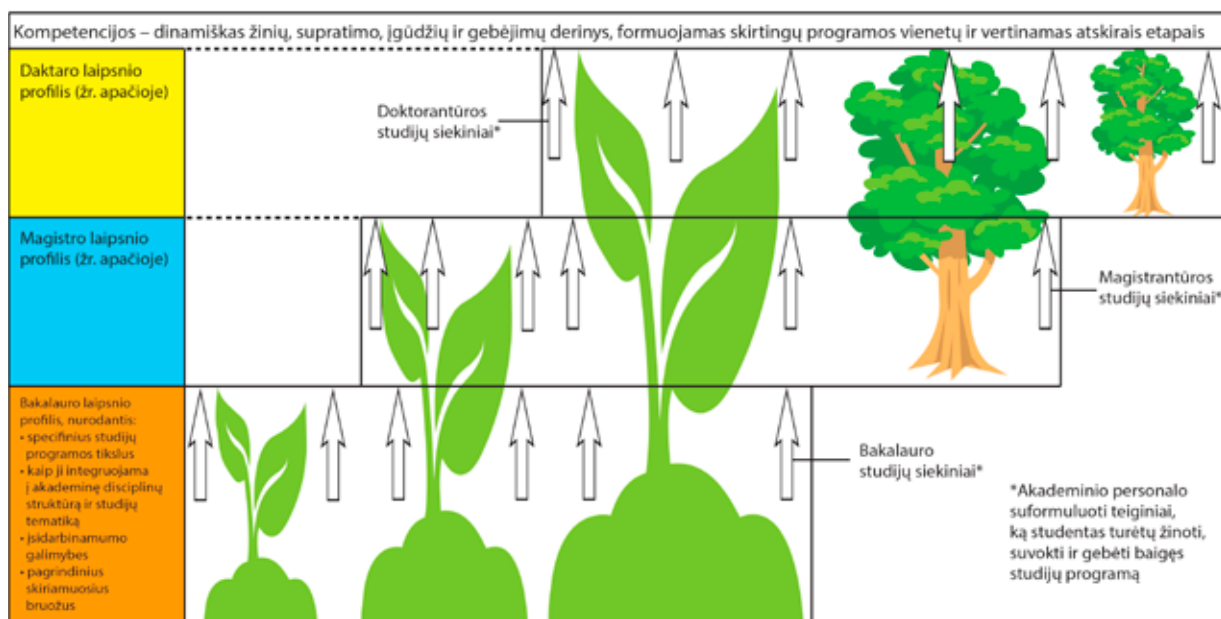
ir dalykinių kompetencijų dėmė užtikrina visapusišką pasirengimą tiek darbinei, tiek mokslinei veiklai bei tolesnėms studijoms. Kintant visuomenei, vis didesnį vaidmenį vaidina individo gebėjimas prisitaikyti nuolat kintančioje aplinkoje – sėkmingai atnaujinti reikiamas žinias.

Studijų siekinių ir kompetencijų sąsajos

Remiantis „Tuning“ ideologija, svarbu atskirti studijų siekinius nuo kompetencijų. Šios dvi sąvokos neretai yra painiojamos. Siekiant užtikrinti studijų programos skaidrumą, svarbu aiškiai įvardyti studijų programos kompetencijas bei studijų siekinius. Kompetencija yra susijama su besimokančiuoju – tai savybė, priskiriama asmeniui, o studijų siekiniai yra nustatomi institucijos, t. y. studijų programos rengėjų, ir nusako, ką studentas turėtų žinoti, gebėti, suvokti baigęs studijų programą ar tam tikrą jos dalį. Studijų siekiniai apibrėžia studento siekiamą kompetencijų lygį ir yra studijų programos, dalyko ar modulio aprašo dalis. Kaip jau minėta, kompetencija gali būti ugdoma ne vienus metus, skirtingose studijų pakopose, todėl svarbu tinkamai apibrėžti ugdomų kompetencijų lygį. Pavyzdžiui, tokia kompetencija kaip *gebėjimas gaminti bulvinius patiekalus* galėtų būti ugdoma skirtingose studijų pakopose, tokiu atveju galėtų būti profesinio bakalauro studijų siekinys *Baigęs studijų programą studentas gebės dalyvauti gaminant bulvinius blynus*, bakalauro – *Studentas mokės savarankiškai gaminti nesudėtingus bulvinius patiekalus*, magistrantūros – *Mokės savarankiškai gaminti sudėtingus bulvinius patiekalus, tokius kaip cepelinai ar vėdarai*, doktorantūros – *Gebės kurti bulvinių patiekalų receptus ir savarankiškai juos gaminti*¹³.

Kompetencijos yra gana subjektyvus matas, nes skirtingi studentai pasiekia nevienodą kompetencijų lygį, o studijų programos studijų siekiniai kvalifikacijos pripažinimo procesuose yra objektyvus rodiklis, nurodantis studentui keliamus reikalavimus bei užtikrinantis skaidrumą.

Kompetencijos gali būti ugdomos keliose studijų pakopose, o kiekvienos studijų pakopos studijų siekiniai formuluojami atskirai. Kuo aukštesnė studijų pakopa, tuo ugdomos sudėtingesnės, arba aukštesnio lygio, kompetencijos.

2 pav. Kompetencijų ugdymo schema¹⁴

¹³ Daugiau pavyzdžių galite rasti adresu www.ects.cr.vu.lt.

¹⁴ Pagal *A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles*, Bilbao, Groningen and the Hague: Publicaciones de la Universidad de Deusto, 2010.

2. STUDENTAS – STUDIJŲ SISTEMOS CENTRAS

Šiame skyriuje supažindinama su pagrindiniais į studentus orientuotos studijų sistemos principais, pristatomas naujas požiūris į studijas. Taip pat parodomi iki šiol egzistavusios ir naujos sistemos skirtumai bei atskleidžiami pagrindiniai į studentus orientuotų studijų privalumai. Paskutinėje skyriaus dalyje trumpai pristatoma nauda, kurią gauna aukštoji mokykla, pereidama prie naujosios sistemos. Ši informacija labai pravarti bendraujant su aukštųjų mokyklų administracijų atstovais ir bandant juos įtikinti, jog šie pokyčiai yra reikalingi ir visapusiškai naudingi.

Į studentus orientuotos studijos¹⁵ – tai požiūris į aukštojo mokslo sistemą ir jos kultūrą, paremtas inovatyviais studijų metodais, glaudesne komunikacija tarp mokančio ir besimokančiojo, skatinantis studento savarankiškumą bei įsitraukimą į mokymosi procesą.

Studentams, ieškantiems atsakymo į klausimą „Kas yra į studentus orientuotos studijos?“, didelė parama tapo Europos studentų sąjungos 2010 m. išleistas leidinys „Student-centred learning: Toolkit for students, staff and higher education institutions“¹⁶. Bet, prieš aprašant smulkiau, verta atkreipti dėmesį, jog nei minėtasis leidinys, nei šis darbas nepretenduoja į moksliskai pagrįstą į studentus orientuotos studijų sistemos analizę. Laikomasi požiūrio, jog tokia studijų sistema negali turėti visiems tinkančio sprendinio, bet neatsisako pretenzijų surasti visoms aukštosioms mokykloms tinkančio bendro vardiklio – į studentus orientuotos sistemos principo.

Į studentus orientuotos studijų sistemos principai:

- studentai turi skirtingus poreikius ir lūkesčius, mokymosi stilių;
- nėra vienintelio teisingo kelio – kiekviena aukštoji mokykla, fakultetas, katedra turi savo sprendimą;
- svarbiausia studentui sudaryti sąlygas studijuojant pasirinkti, taip jis tampa atsakingas ir labiau suinteresuotas;
- aktyvusis mokymasis keičia pasyvų mokymą;
- paviršutinišką informacijos įsisavinimą keičia nuodugnus suvokimas;
- glaudesnis bendradarbiavimas tarp studentų ir dėstytojų – dialogas yra studijų esmė;
- abipusė pagarba tarp studento ir dėstytojo;
- dėstytojo darbas tampa orientuotas ne į **nurodymą**, bet į **įgalinimą**;
- procesas turi būti nuolat peržiūrimas ir įvertinamas visų dalyvaujančių pusių.

Žinodami esminius tokios sistemos principus, studentų atstovai galės aktyviau įsitraukti į jau dabar vykstančius studijų moderninimo procesus arba juos inicijuoti. Naujovių diegimas gyvenime (ne išimtis yra ir akademinė bendruomenė) gali būti labai lėtas ir sudėtingas procesas, todėl leidinyje bandoma atskleisti pagrindinę į studentus orientuotos sistemos naudą studentui, dėstytojui ir visai aukštajai mokyklai. Be kitų įžvalgų, pateikiama ir „Tuning“ projekto ekspertų patirtis, kuri buvo pristatyta per susitikimą su studentų atstovais.

2.1. „Senoji“ aukštojo mokslo sistemos paradigma

Dažnejant į studentus orientuotų studijų sąvokos vartojimui, vis dažniau pasigirsta ir skeptikų klausimai: „O tai į ką dabar orientuota sistema, jei ne į studentą?“ arba „Kas šiuo metu yra

¹⁵ Šiame leidinyje vartojama *į studentus orientuotų studijų* sąvoka yra veikiau darbinis konstruktas nei galutinis šios ideologijos apibendrinimas. Pirmąkart autoriai šį apibrėžimą pavartojo tarptautinėje konferencijoje „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) prioritetai ir iššūkiai Lietuvos aukštajam mokslui“.

¹⁶ *Student-centred learning: Toolkit for students, staff and higher education institutions*, 2010. http://www.aic.lv/bolona/2010/Reports/SCL_toolkit_ESU_EI.pdf

blogai, jog prireikė viską pakeisti?“

Studentų atstovai, norėdami užtikrinti teigiamus pokyčius, turi ypatingą dėmesį skirti pasiruošimui, atsakymų į iškeltus klausimus ieškojimui, nes tai bene pirmasis „pasipriešinimo“ slenkstis, ties kuriuo suklypus galima jau ir nebeatsistoti. Būtent todėl nuspręsta šiek tiek detaliau pristatyti dabartinę padėtį ir panagrinėti galimas jos susiklostymo priežastis. Priežasčių (ar prielaidų) pašalinimas yra vienas efektyviausių būdų modifikuoti sistemą.

Dėstytojas – studijų sistemos centras

Nemaža dalis autorių, rašančių šia tema, dabartinę sistemą linkę įvardyti kaip orientuotą į dėstytojus (angl. *staff-centred*). Natūralu, jog kyla klausimai „Ką tai reiškia?“ ir „O kodėl tai yra blogai?“, nes savaime šie dalykai nėra suprantami.

Į studentus orientuotų studijų sąvokos vartojimas dėl įvairių priežasčių gali būti nepriimtinas patiems dėstytojams, todėl, kalbant su jais, vertėtų tiesiog persižiūrėti ir įsivertinti savo vartojamą leksiką ir palikti kaip įmanoma mažiau sąvokų, kurios galėtų kelti dviprasmybes ir pan. Galbūt vertėtų net garsiai neminėti, kad „studijos turi būti orientuotos į studentą“, o veikiau kalbėti apie šios orientacijos turinį, t. y. pasirinkimo galimybių išplėtimą, nuolatinį grįžtamąjį ryšį ir pan.

Pagrindinis dalykas, kuris vyrauja į dėstytojus orientuotoje studijų sistemoje, – naujo dėstyto ar modulio atsiradimo mechanizmas veikia priešingai, nei turėtų. Studentų, absolventų ar darbdavių pastabos bei pasiūlymai daro labai mažą įtaką, kai kuriami arba atnaujinami studijų dalykai ar moduliai, ir su studijų proceso pokyčiais jie susiję gana paviršutiniškai. Yra keli būdai, kaip gali būti kuriamas naujas dalykas ar modulis. Atkreipiame dėmesį, jog, siekdami išryškinti patį principą, pateikiame kiek hiperbolizuotų pavyzdžių: a) dėstytojas nusprendžia atnaujinti, perdaryti ar tiesiog pakeisti kitu savo dabar dėstomą dalyką ar modulį (tai jį galėjo paskatinti padaryti ir suinteresuotų grupių atsiliepimai), kadangi siūlytas modifikuoti vos vienas dalykas ar modulis, didžioji dalis studijų programos komiteto narių labai rimtai į tai nepažiūrėjo, nebuvo atsižvelgta į studijų programos logiką; b) katedroje yra dėstytojas, kuriam trūksta kažkiek pedagoginių valandų, taigi jo paprašoma parengti savo pasirinktą dalyką ar modulį, kuris be didesnių vargų yra įtraukiamas į studijų programą. Tai pavyzdžiai, iliustruojantys, jog studijų programos pokyčiai dažniausiai vyksta „iš viršaus“ ir retai užtikrina deramą kokybę ir paties veiksmo tikslumą.

Esant tokioms situacijoms, be abejo, studentų atstovai turėtų būti iniciatyvūs ir reikalauti, jog tokie pakeitimai būtų svarstomi iš esmės, nuodugniai, visų pirma visiems sutarus, jog pokyčiai būtini ir reikalingi ne todėl, kad taip bus patogiau kažkuriam dėstytojui ar administracijos darbuotojui, o kad geriau būtų studentui, jis gautų daugiau jam reikalingų kompetencijų ir t. t.

Tokiai sistemai taip pat būdinga itin maža dėstytojų metodų įvairovė, nes dažniausiai taikoma paskaitos ir seminarai. Norėdami išugdyti vienas ar kitas kompetencijas dėstytojai turėtų ieškoti tam tinkamų metodų, bet kadangi dabar dėstytojas yra susikoncentravęs į žinių perdavimą (beje, kodėl jis taip daro? juk skaityti knygas moka visi aukštosios mokyklos studentai), jis renkasi paprasčiausius ir patogiausius dėstytojų metodus (jau minėtos paskaitos ir seminarai)¹⁷.

Studijų programos turinį (absoliučiai didžiąją dalį) nustato „viršus“, pačiam studentui yra palikta labai mažai laisvės rinktis. Vietoj bandymo sudaryti jaunam žmogui sąlygas ir leisti priimti atsakomybę vyrauja nurodymo kultūra, kuri padeda studentui išvengti atsakomybės (juk ne aš tai pasirinkau, ar ne?).

¹⁷ Reikšdami šią kritiką, puikiai suprantame ir įvertiname iššūkius, kuriuos sukuria masinis aukštasis mokslas (pvz., suvaldyti 200 žmonių auditoriją), bet, matydami gerų ir efektyvių užsienio aukštųjų mokyklų pavyzdžių, tikime, jog kryptingai ir atkakliai dirbant įvairias tokio pobūdžio problemas galima pašalinti gana operatyviai.

Kodėl blogai?

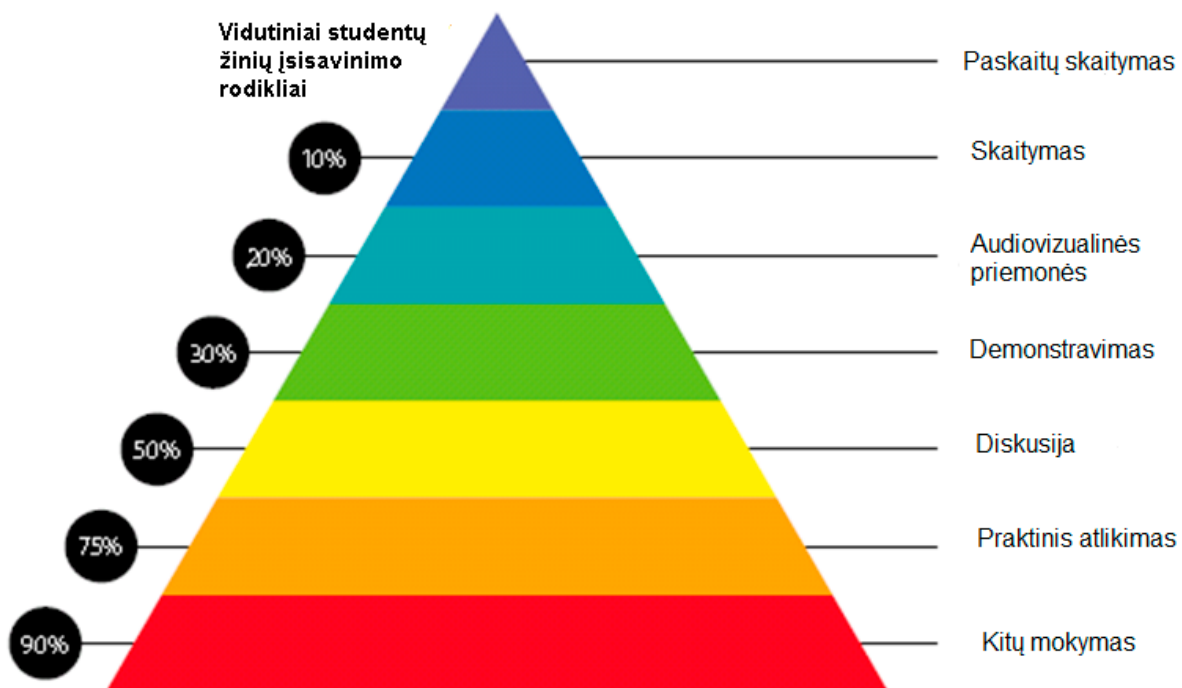
Galima būtų rasti daugybę priežasčių, kodėl „senoji“ sistema nėra tinkamiausia, bet norėtume susitelkti į kelias svarbiausias problemas:

1. Studijų programos „atotrūkis nuo realybės“ – sudarinėjant, atnaujinant studijų programą itin mažai dėmesio skiriama (optimistiškas variantas?) studentų, absolventų ir darbdavių pastaboms, ko trūksta studijose.

2. Kadangi studijų metodai ir aplinka visiškai neskatina būti aktyviam, o tik sukuria pasyvumo efektą, studentai lieka pasyvūs proceso dalyviai, jų aktyvumas formuojant studijų planą tampa visai nereikalingas ir neva nieko gero atnešti negalintis.

3. Pastebima, žinios įsisavinamos ne nuodugniai, bet žymiai paviršutiniškiau, ir tai savo ruožtu atneša visą spektrą kitų problemų, kurių didelė dalis susijusi su studijų kokybe.

Lengviau suprasti į studentus orientuoto mokymosi naudą padės „Mokymosi piramidė“, kurioje matosi, kiek žinių lieka besimokančiojo galvoje, taikant skirtingus metodus.

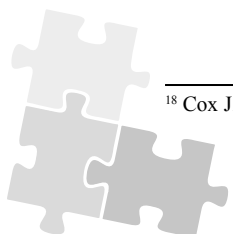

3 pav. Mokymosi piramidė¹⁸

2.2. Pagrindiniai į studentus orientuotų studijų principai

Į studentus orientuotos studijos nėra tiesiog paskirų žodžių raizginys, kurio kiekvienas žodis turi atskirą reikšmę. Tai vis labiau plintanti sąvoka, turinti aiškų turinį ir prasmę. Lietuvoje didžioji dalis žmonių nėra susipažinusi su į studentus orientuotų studijų koncepcija ir metodologija, todėl šią sąvoką interpretuoja įvairiai. Nepaisant, kad vieno nusistovėjusio ir absoliučiai teisingo apibrėžimo, kas yra į studentus orientuotos studijos, nėra, egzistuoja bendri principai ir bruožai, kuriais galima apibūdinti šią sistemą.

¹⁸ Cox J. Kas yra ir kas nėra į studentą orientuotas mokymas(is)? 2011. <http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/cox.pdf>

Studentų mokymosi stilius, poreikiai ir lūkesčiai skiriasi

Dažnai vyrauja nuomonė, jog studentai yra atskira visuomenės grupė, turinti identiškus poreikius ir problemas. Žinoma, esti bendrų visai studentijai problemų, bet reikia suprasti, kad studentų bendruomenė yra visuomenės atspindys – jie turi skirtingą patirtį, įsitikinimus, pažiūras, norus, susiduria su skirtingomis problemomis, domisi skirtingais dalykais.

Vienas pagrindinių į studentus orientuotų studijų principų – studentai yra skirtingi, todėl skiriasi jų poreikiai ir lūkesčiai. Svarbu nepamiršti, jog kiekvienas žmogus savo gyvenime yra turėjęs skirtingų patirčių, kitokį auklėjimą, domisi įvairiais dalykais, todėl jų pasauležiūra nėra tapati. Dažnai žmonės skirtingai mato ir suvokia tuos pačius dalykus, skirtingai planuoja savo ateitį.

Netgi studijuodami tą patį dalyką ar modulį studentai yra linkę išvelgti skirtingas perspektyvas. Kaip moksle neretai nėra vienintelio teisingo atsakymo, taip ir studentai turi savo nuomonę, labiau pritaria vienam ar kitam autoriui, nori nuodugniau tyrinėti kažkurią specifinę pasirinkto mokslo sritį.

Ypatingai svarbu nepamiršti, jog mokantis studentams labai reikalinga metodinė pagalba ir parama, nes, be visa ko, skiriasi jų mokymosi stilius. Dalis studentų lengviau įsisavina informaciją, pateiktą raštu, dalis – padedama vizualinių priemonių, o kitiems reikia garsinės ar jutiminės medžiagos. Dalis studentų yra labiau linkę studijuoti individualiai, kitiems patrauklesnės diskusijos nedidelėmis grupėmis ir t. t., tad, norint savo siunčiamą žinią perteikti kaip įmanoma efektyviau ir aiškiau, dėstytojui iškyla daug sunkumų.

Negalima pamiršti ir informacinių technologijų teikiamų privalumų! Norint efektyviai įgyvendinti mokymąsi „bet kurioje vietoje ir bet kuriuo metu“, būtina dalį informacijos „atristi“ nuo dėstytojo ir suteikti studentams galimybes ją pasiekti kitais būdais (tarkim, vaizdo paskaitos ar e. knygos).

Nėra vienintelio teisingo kelio – kiekviena aukštoji mokykla sprendžia pati

Kadangi jau susitarėme dėl pirmojo principo – skirtingumo, jį lengvai galime perkelti iš studentų į aukštosios mokyklos kontekstą. Kiekviena aukštoji mokykla turi savo viziją, strategiją ir vertybes, kurių laikosi, tad į studentus orientuotos studijų sistemos diegimas ar „propagavimas“ gali būti labai skirtingas ir tarp aukštųjų mokyklų, veikiančių pagal vienodą švietimo sistemą, ir netgi pačiose aukštosiose mokyklose (fakultetų, katedrų, studijų programų lygmeniu).

Aukštosios mokyklos vadovybė kartu su studentų savivalda turi aiškiai nuspręsti, kurie metodai yra tinkami ir reikalingi, kad būtų įgyvendinta aukštosios mokyklos vizija. Savaime diegti inovatyvius dėstymo metodus yra beprasmiška – tai nėra tikslas, o tik priemonė jam pasiekti, todėl inovatyvių studijų metodų neverta taikyti akiai. Metodai – priemonė, skirta tam tikroms kompetencijoms išugdyti; priklausomai nuo ugdomų kompetencijų, metodai gali varijuoti.

Svarbiausia leisti studentui rinktis, tada jis tampa atsakingas ir labiau suinteresuotas

Kaip jau anksčiau aptarta, studentų poreikiai ir polinkiai skiriasi. Todėl tam tikro pasirinkimo laisvė studijų procese būtina. Norime pabrėžti, jog kalbėdami apie pasirinkimo laisvės principą mes neturime galvoje, kad studentas gali rinktis absoliučiai bet ką, neatsižvelgdamas į programos stuburą ir aukštosios mokyklos siūlomą studijų planą.

Griaučiai ir iš anksto numatyti dalykai ar moduliai yra privalomi, nes baigusiam bakalauro studijas studentui yra suteikiama kvalifikacija, kuri susideda iš studijuojant gautų kompetencijų, tad aiškios gairės, kurių reikia laikytis, būtinos. Būtent šalia jų studentams turi būti pasiūloma dalykų ar modulių, kuriuos studentas gali rinktis pats. Reikia suvokti, jog masiniame švietime ypatingai svar-

bios tampa individualizuotos studijos, kurios Lietuvoje šiandien yra labai mažai paplitusios.

Žinoma, aukštajai mokyklai individualizuotos studijos yra nemenkas iššūkis, nes atsiranda papildomų darbų, norint suderinti tvarkaraščius, dėstytojų ir auditorijų užimtumą ir t. t. Vis dėlto, remiantis tarptautiniais pavyzdžiais, galima teigti, jog šis procesas, nors ir sudėtingas, yra įmanomas ir atsiperka su kaupu tiek studentui, tiek aukštajai mokyklai.

Dar vienas papildomas argumentas dėl studento pasirinkimo laisvės: rinkdamasis žmogus prisiima daugiau atsakomybės už savo studijas. Šiuo metu, kai pasirinkimo galimybės yra gana mažos, studentai neprisiima beveik jokios atsakomybės už tai, kaip klostosi studijų procesas, visgi kokybiškoms studijoms būtinas abipusis įsipareigojimas. Taip pat logiška daryti prielaidą, jog studentas, pasirinkęs jam įdomų dalyką ar modulį, bus labiau suinteresuotas jį mokytis ir skirs jam daugiau dėmesio (argumentas, jog kai kuriuos dalykus ar modulius studentai renkasi, nes jie yra neva lengvesni, yra niekinis – pačios aukštosios mokyklos problema, jei ji siūlo nekokybiškus dalykus ar modulius).

Dėstytojo darbas tampa orientuotas ne į nurodymą, bet į įgalinimą

Teisybė, jog galutinį sprendimą dėl dalies studijuojamų dalykų ar modulių turi priimti pats studentas, bet šios **sistemos kritikai klysta** teigdami, kad iš šio proceso yra visiškai eliminuojamas dėstytojas, kaip savo srities ekspertas, galintis nurodyti, kas reikalinga ir kas – ne. Verta atkreipti dėmesį, jog galimybę rinktis kurs būtent tie patys profesoriai (kartu su studentų, verslo, visuomenės atstovais). Tad galimybė užtikrinti kokybę – jų rankose, o dar svarbiau, kad dėstytojas esant tokiai sistemai turi tapti tuo žmogumi, kuris geba ne tik supažindinti studentus su savo dalyko ar modulio esme, bet kartu ir atskleisti studento pasirinkimo perspektyvas.

Dėstytojas turi būti tas žmogus, kuris studentui gali pasakyti, ką jis gaus pasirinkęs konkretų dalyką ir ką jis turėtų rinktis, jei nori įgyti konkrečias kompetencijas. Tad dėstytojo vaidmuo ne menksta, o atvirkščiai – išauga, pasidaro platesnis ir dar svarbesnis, nei buvo iki šiol.

Aktyvusis mokymasis keičia pasyvų mokymą

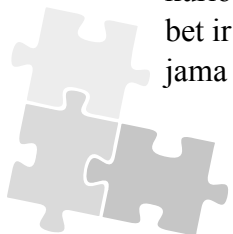
Anksčiau studentams tekdavo klausyti nurodymų, o dabar jie tampa lygiaverčiais studijų proceso dalyviais, į studijų procesą įeina ir jo paties kūrimo etapas. Aukštojo mokslo ir kompetencijų siekis turi būti savanoriškas, o ne primestinis.

Studentai, įstoję į aukštąją mokyklą, nebegali tikėtis, jog ateis į akademinis užsiėmimus, ir dėstytojas juos sudomins, pateiks argumentų ir „supils“ visas savo turimas žinias į juos kaip į puodą. Studentai turi domėtis ir reikalauti patys, o studentų savivaldos – užtikrinti, jog į visas pagrįstas nuomones būtų atsižvelgta. Kur kas didesnis dėmesys turi būti skiriamas savarankiškam studentų darbui, mokymasis turi išsikelti iš alma mater pastatų, jis turi pasklisti studento aplinkoje.

Paviršutinišką informacijos įsisavinimą keičia nuodugnus suvokimas

Aktyvesnis studentų įsitraukimas, galimybė rinktis, individualizuotos studijos sudaro nuodugnaus mokymosi sąlygas. Turime galvoje, kad studentas turi **ne tik žinoti** egzistuojančią problemą, **bet ir suvokti** jos atsiradimo priežastis bei galimas pasekmes.

Universitetuose jokių būdu neturėtų būti pamirštamos bendrosios universitetinės studijos, kurios praplečia bendrąją studento erudiciją, – kur kas geriau, jei studentas ne tik žinos Platoną, bet ir sugebės pasakyti, kodėl gimė jo Vienio idėja ir kaip ji gali būti pritaikoma bei interpretuojama šiandiniame kasdieniame gyvenime.

Abipusė studento ir dėstytojo pagarba

Siekiant užtikrinti studijų kokybę, ypatingai svarbu sukurti tokią aplinką, kurioje studijų proceso dalyviai galėtų gerai jaustis. Tokios aplinkos pagrindas yra pagarba tarp studento ir dėstytojo. Vykstant studijų procesui abi šalys turi tapti lygiavertės – akademinės etikos normos, kolegialumas, savitarpio supratimas ir pagalba kitiems yra tie bendravardikliai, kurie galioja ir dėstytojams, ir studentams.

Aktyvesnis bendradarbiavimas tarp studentų ir dėstytojų – dialogas yra studijų esmė

Dar nuo antikos laikų akademijose buvo įprasta diskutuoti apie įvairius dalykus, tad šis principas turi būti perkeltas ir į dabartinį aukštojo mokslo kontekstą. Svarbu nepamiršti, jog Lietuvos nepriklausomybė tesiekia 20 metų ir mūsų valstybė vis dar bando stotis ant kojų bei pavyti ar bent priartėti prie Vakarų Europos šalių. Kadangi ilgą laiką buvome okupuoti, mūsų švietimo sistema buvo kuriama remiantis sovietiniais autoritetais ir primesta viena tiesa (ypač ideologizuoti buvo socialiniai ir humanitariniai mokslai).

Šiandien to pasekmes galime išvysti kiekvienoje Lietuvos aukštojo mokslo institucijoje – mūsų akademinėje bendruomenėje trūksta dialogo, argumentuoto ginčo dvasios. Nagrinėdami aukštojo mokslo aktualijas nacionaliniu mastu, esame linkę labiau žvelgti į fasadą nei į turinį, akademijos viduje taip pat nėra susiformavusių akademinų debatų senų tradicijų. Mokykloje jauni žmonės dažnai nėra skatinami reikšti savo nuomonę, o neretai, jei ji labai radikali, yra baudžiami, tad bendras kontekstas nuteikia niūriai. Vis dėlto, norėdami matyti savo aukštąjį mokslą kitokį, modernesnį ir kokybiškesnį, turime visi kartu (turima galvoje visa akademinė bendruomenė) siekti šių pokyčių.

Procesas turi būti stebimas ir nuolat vertinamas visų socialinių dalininkų

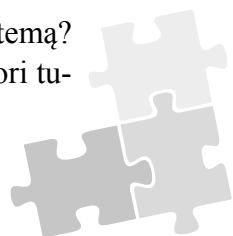
Aukštasis mokslas yra ta sritis, kurioje informacija nuolat atnaujinama, naujų tyrimų rezultatai papildo mūsų turimas žinias, įvairių metodų pritaikymas leidžia efektyviai pasiekti užsibrėžtą tikslą, todėl studijų procesas taip pat turi būti nuolat vertinamas. ECTS, kartu ir į studentus orientuotos studijų sistemos diegimas pradžioje šiek tiek panašus į loteriją, nes programos rengėjams reikia „iš akies“ numatyti darbo krūvį, kurio reikės studentams tam tikriems uždaviniams įgyvendinti, tad būtinas nuolatinis grįžtamasis ryšys, kad būtų galima išsiaiškinti pirmiame etape padarytas klaidas.

Taip pat būtina nuolat atnaujinti ir turimas metodines priemones bei dalyko ar modulio turinį, nes, kaip jau minėta anksčiau, informacijos nuolat daugėja, žinių plėtra leidžia mokslininkams paneigti anksčiau nekvestionuotas teorijas, todėl siekiant kokybiško aukštojo mokslo būtina studentams pateikti pačią naujausią informaciją.

2.3. Į studentus orientuotos studijų sistemos nauda aukštosioms mokykloms

Studentai yra aukštosios mokyklos akademinės bendruomenės dalis, ir pokyčiai priklauso ne vien nuo studentų ir studentų atstovų, todėl labai svarbu turėti argumentų kalbant su administracija apie į studentus orientuotą studijų svarbą.

Taigi kokią naudą gauna aukštoji mokykla, įdiegusi į studentus orientuotą studijų sistemą? Visų pirma, aukštoji mokykla tampa daug patrauklesnė – studentai (ir būsimi studentai) nori tu-

rėti teisę rinktis, spręsti dėl savo studijų ir mokytis, kas jiems labiausiai patinka, jiems priimtino-
mis formomis, būti lygiaverčiai partneriai.

Antra, šis studijų modelis gerina studijų kokybę – galėdami rinktis, studentai aktyviau įsi-
traukia į studijų procesą, tampa labiau suinteresuoti ir skiria daugiau dėmesio savo studijoms,
ir tai savaime sudaro prielaidas joms tapti kokybiškesnėms. Kadangi studentų poreikiai ir gali-
mybės yra skirtingi, dėstytojai privalo taikyti įvairesnius ir inovatyvius dėstyimo metodus, kurie
leistų studentams studijų medžiagą įsisavinti jiems patogiausiu būdu.

Pagaliau ši studijų sistema gerina studentų įsidarbinamumo galimybes ir skatina mokymo-
si visą gyvenimą kultūrą. Studentai, kurių studijos remiasi tokia sistema, tampa kritiškesni, kū-
rybiškesni, įgauna bendrųjų kompetencijų, kurios ypač vertinamos darbdavių, o savarankiškas
mokymasis tampa nuolatinio žinių troškimo ir tobulėjimo pagrindu¹⁹.

¹⁹ *Pastaba.* Bene pirmas klausimas, į kurį reikės atsakyti siekiant, kad akademinė bendruomenė pritartų šiems pokyčiams, – dėstytojų atlyginimų skaičiavimo tvarka (dabar didelę dalį lemia auditorinio darbo laikas, kurio į studentus orientuotoje studijų sistemoje mažėja). Dėstytojo krūvis turėtų susidėti iš kontaktinio, mokslinio ir metodinio darbo laiko.

3. ATSTOVAVIMAS STUDENTAMS

Šiame skyriuje trumpai aptariama atstovavimo studentams svarba aukštojo mokslo sistemoje. Be bendrų atstovavimo studentams bruožų, pateikiama praktinių patarimų, kaip iširti studentų nuomonę, kokios taktikos galima imtis, siekiant pokyčių aukštojoje mokykloje.

Atstovavimą studentams paprasčiausiai galima būtų apibrėžti kaip veiksmus, kurie orientuoti ginti studentų interesus, teisėtus lūkesčius. Juokaujant ir vartojant kiemo žargoną, galima būtų šią sąvoką kildinti iš pasakymo „atstovėti“, kuris gana spalvingai iliustruoja dabartinę atstovavimo studentams padėtį Lietuvoje. Tokie veiksmai gali būti proaktyvūs arba reaktyvūs.

Studentams atstovaujama įvairiais lygmenimis – nacionaliniu, vietiniu (aukštosios mokyklos), studijų programos, kiekvieno studento ir t. t. Šis reiškinys yra labai svarbus, siekiant skatinti suinteresuotų dalininkų tarpusavio dialogą ir neleidžiant nė vienai šaliai priimti sprendimo, neišklausius kitos. Dalis teisių, suteikiamų studentų savivaldoms, yra nustatytos Mokslo ir studijų įstatyme, detalesnius susitarimus apibrėžia aukštųjų mokyklų patvirtinti reglamentai.

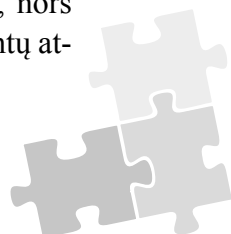
Svarbu nepamiršti, jog atstovavimas studentams nėra vien mechaniškas veiksmas, jis apima ne tik informacijos surinkimo ir kitos šalies įtikinimo metodikas ir taktikas, bet kartu ir tam tikras vertybes ar principus (pavyzdžiui, akademinis sąžiningumas ar principas, jog jokie veiksmai, susiję su studentais ar jų mokymosi aplinka, negali būti priimti be jų pačių).

Kadangi Lietuvos aukštosiose mokyklose atstovavimas studentams yra institucionalizuotas, tai gali tapti puikia priemone į studentus orientuotai studijų sistemai diegti. Viena vertus, studentų savivaldos atstovai turi aktyviai kalbėti apie visas su šia sistema susijusias problemas su centrine aukštųjų mokyklų administracija ir kiekvienu padaliniu atskirai, antra vertus, studentų savivalda gali sutelkti ir koordinuoti studentus, kurie, reikšdami savo nuomonę per apklausas ar kasdien bendraudami su dėstytojais, gali bandyti spausti ir taip skatinti pokyčius. Šis veiksmas turi apimti visus įmanomus lygmenis – kiekvieno studento, kurso, programos, akademinio padalinio ir visos aukštosios mokyklos. Studentų atstovybė čia galėtų imtis vienytojo vaidmens, nuolat skatinti skirtingus suinteresuotus dalininkus sėstis prie bendro stalo ir diskutuoti. Labai svarbu visą reikiamą informaciją perduoti kiekvienam studentui, kad būtų efektyviau pereinama prie naujos studijų sistemos.

3.1. Kaip atsiranda studentų atstovų?

Lietuvoje atstovavimas studentams (sąmoningai čia neįtraukiame studentų profesinių sąjungų ir sovietinės Lietuvos laikais veikusių komunistinio jaunimo organizacijų) ką tik perkopė du dešimtmečius. Toks trumpas nepriklausomybės laikas neleido susiformuoti brandžiai ir unikaliai akademiniai minčiai, tad tą patį galima pasakyti ir apie atstovavimą studentams. Šiandien studentų savivaldos vis dar susiduria su milžiniškais iššūkiais ir įvairiomis problemomis (nepamirškime, jog studentų savivaldų aukštosiose mokyklose atsirado ne vienu metu). Dar labiau situaciją pasunkino tai, jog daugiau nei pusė šio laiko buvo skirta kovoms dėl studentų atstovų pripažinimo, dėl teisės nesibaiminant išsakyti studentų nuomonę ir atkakliai ją ginti nebijant galimų pasekmių (ne veltui iki Mokslo ir studijų įstatymo galiojusiame Aukštojo mokslo įstatyme buvo įrašyta nuostata, jog studentų atstovas gali būti šalinamas iš aukštosios mokyklos tik studentų atstovybei pritarus).

Šiandien atstovavimas studentams priimamas kaip savaime suprantamas reiškinys, nors neretai savivaldų nariams vis dar tenka susidurti su labiau deklaratyviu nei praktiniu studentų atstovų kaip lygiaverčių partnerių pripažinimu.

Dabartinis teisinis reglamentavimas (2008 m. balandžio 30 d. priimtas Mokslo ir studijų įstatymas – svarbiausias teisės aktas, iš dalies reglamentuojantis studentų savivaldų veiklą) numato, jog aukštosios mokyklos studentams atstovauja tos aukštosios mokyklos studentų atstovybė (jei jos nėra, visuotinis studentų susirinkimas). Absoliuti dauguma studentų savivaldų buvo įkurtos anksčiau, nei patvirtintas Mokslo ir studijų įstatymas, tad dalis teisinio reglamentavimo jau yra apibrėžta prieš įsigaliojant šiam įstatymui. Studentų atstovybė (sąjunga) nėra aukštosios mokyklos padalinys, dažniausiai tokios organizacijos veikia kaip asociacijos, tad tam tikras procedūras reglamentuoja Asociacijų įstatymas.

Tiek teisinė, tiek filosofinė paradigma įtvirtina studentų savivaldos autonomijos principą. Tai reiškia, kad studentų atstovybė (sąjunga) įgauna tam tikrų specialių teisių, o kartu ir pareigų. Atstovavimas studentams negali būti suvokiamas kaip pavienis, atsitiktinis, nesistemin gas veiksmas. Dabartiniai teisės aktai siekia šį reiškinį institucionalizuoti (puikus pavyzdys yra Mokslo ir studijų įstatyme įrašyta nuostata, jog aukštojoje mokykloje veikia viena studentų atstovybė), kartu pagrįsti jo egzistavimo būtinumą ir suteikti tam tikrų išimtinių teisių (pavyzdžiui, studentų atstovų aukštosios mokyklos valdymo organuose sudaro ne mažiau kaip 20 proc. narių).

Studentų atstovybė (sąjunga) yra institucija, kuriai yra patikėta atstovavimo studentams funkcija, jokiai neformaliai būreliui ar studentų susivienijimui aukštojoje mokykloje negali būti priskirtos atstovavimo studentams funkcijos ir teisės.

Studentų atstovų atsiradimo mechanizmų gali būti įvairių, nes kiekvienos aukštosios mokyklos studentų savivalda gali pati apsispręsti dėl savo struktūros, tapimo nariais sąlygų, rinkimo ar delegavimo tvarkos. Atstovai gali būti renkami arba skiriami (dažniausiai studentų savivaldoje taikomi abu modeliai, priklausomai nuo atstovavimo lygmens), bet svarbiausia nepamiršti, jog tik patys studentai priima šiuos sprendimus. Jokios išorinės institucijos – aukštųjų mokyklų administracijos, švietimo politikos formuotojai ir t. t. – neturi teisės kištis ir apriboti studentų savivaldos apsisprendimo teisės bei kvestionuoti oficialių studentų atstovybės (sąjungos) pozicijų pagrįstumą ir legitimumą.

Ar studentams atstovauja tik studentai ir ar gali studentams atstovauti kitos pakopos ar specialybės studentas?

Studentų savivaldas šiandien vis dar kankina savotiška baimė, tam tikras protekcionizmo troškimas, kuris neva leidžia apsisaugoti nuo „išorės priešų“ – administracijos, politikų kišimosi. Į šią grupę dažnai patenka ir studentų savivaldos ar aukštosios mokyklos alumnai. Vis dar gajus požiūris, jog studentams atstovauti gali tik studentas, bet tai tėra ideologinė poza, o ne įstatymais ar tvarkos aprašais nustatyta taisyklė. Šis sprendimas neturėtų būti reglamentuojamas išorės, remiantis studentų savivaldos apsisprendimo laisvės principu, būtent patiems studentams turi būti leidžiama nuspręsti, ar studentams gali atstovauti ne studentas.

O ar gali studentams atstovauti kitos pakopos ar specialybės studentas? Žinoma, taip! Pavyzdžiui, studentų atstovybės prezidentas – vienasmenis valdymo organas – pagal savo kompetenciją yra įgaliotas atstovauti studentams nepriklausomai nuo specialybės, kurso ar studijų pakopos.

Svarbu suprasti, jog atstovavimas yra tarsi derybos – gali puikiai išmanyti programos specifika, bet visiškai negebėti argumentuoti, ir tikėtina, jog 9 kartus iš 10 nepasieksi tikslo. Ypatin gai svarbu nepamiršti, kad studentų atstovas veikia **ne savo vardu**, bet savo **atstovaujamo studentų įgaliojimu**, todėl pakopos ir specialybės reikšmė sumenksta. Žinoma, tai yra veikiau išimtis, bet reikia žinoti, jog ji galima, kad, susiklosčius tokiai situacijai, studentų savivalda galėtų rinktis iš visų įmanomų galimybių.

3.2. Kaip ištirti studentų nuomonę?

Studentų savivaldos linkusios organizuoti studentų apklausas, remtis jų rezultatais ir inicijuoti įvairius pakeitimus aukštojoje mokykloje. Daugelyje studentų savivaldų apklausos vykdomos chaotiškai ir be profesionalų pagalbos, tad natūraliai atsiranda daug metodologinio broko bei netikslumų – nekorektiškai suformuluoti klausimai, pasirinkta nereprezentatyvi imtis ir t. t.

Kartais pateikus aukštosios mokyklos administracijai surinktus duomenis, ji ne visada linkusi į juos atsižvelgti. Bene dažniausiai pasitaikantys motyvai – apklausos klausimai buvo formuluoti nekorektiškai arba patys rezultatai yra nereprezentatyvūs. Ypač opi problema (svarbu pabrėžti, jog tai ne vien Lietuvos, bet ir daugelio kitų šalių problema) mažas respondentų skaičius. Kodėl studentų noras pildyti apklausas proporcingai mažėja? Yra kelios priežastys:

1. apklausoje yra nelogiškų ar nekorektiškai suformuluotų klausimų, nepriimtinių studentams;
2. neaiškūs apklausos tikslai;
3. apklausa yra per ilga;
4. studentai bijo, jog jei užpildys, tai jų atsakymai (asmeniniai) bus perduoti administracijai;
5. studentai netiki, jog išsakyta nuomonė gali ką nors pakeisti (nemato naudos);
6. organizuojama per daug apklausų, todėl studentai praranda motyvaciją pildyti klausimyną.

Ypač svarbu! Jei studentai nesužino anksčiau organizuotų apklausų apibendrintų rezultatų ir nepamato realaus pokyčio (pokytis gali įvykti toliau nuo studentų, bet tokiu atveju labai svarbu juos informuoti), ateityje jie nebus linkę pildyti jokių apklausų, nes nematys prasmės.

Siekiant neperkrauti studentų nuolatiniu apklausų pildymu ir užtikrinti efektyvius nuomonės tyrimus, verta daugiau dėmesio kreipti į kokybinius, o ne kiekybinius nuomonės tyrimo metodus. Tokių metodų yra pakankamai daug, kad jie būtų taikomi kaip alternatyvos, tad svarbu kaskart tinkamai pasverti, kuris tinkamiausias pasirinktai informacijai surinkti. Taip pat pravartu kuo dažniau taikyti skirtingus metodus, nes tada atgalinio ryšio tyrimas netampa rutina, bet vis dar leidžia studentų atstovams gauti reikiamą informaciją.

Be abejo, studentų atstovai neturi pamiršti, jog apklausas atlieka ir aukštųjų mokyklų administracijos, todėl prieš atliekant bet kokius tyrimus verta išanalizuoti jau esamus duomenis ir studentų poreikius tirti tik tais aspektais, kurie dar buvo nepalieti arba nepakankamai išplėtoti.

Nedažnai taikomas, bet itin efektyvus informacijos surinkimo būdas – grupinės diskusijos. Ši priemonė patraukli, nes nereikia didelių viešinimo išteklių, taip pat rezultatų, taikant šį metodą, reprezentatyvumui užtikrinti reikia kur kas mažesnio skaičiaus žmonių nei organizuojant paprastą apklausą. Šiek tiek sudėtingesnė yra diskusijų grupių formavimo metodika, bet pagrindinis principas yra gana paprastas – į tokią grupę (8–12 žmonių) turi būti atrinkti skirtingi studentai (vyrai ir moterys, geriau ir prasčiau besimokantys, skirtingų studijų pakopų ir programų, skirtingų kursų). Kriterijai, pagal kuriuos vyksta atranka į diskusijų grupę, priklauso nuo norimos sužinoti informacijos (svarbiausia, jog atrinktoje grupėje nebūtų slogios nuotaikos, dalyviai papildytų vienas kitą, visi jaustųsi laisvai ir drąsiai). Dar vienas labai didelis grupinių diskusijų privalumas – galimybė gauti ne kiekybinius, o kokybinius duomenis, todėl patartina balansuoti kiekybinių ir kokybinių tyrimų kiekį ir dažnumą. Kadangi šis metodas yra įgyvendinamas mažomis grupėmis, vedėjas ir dalyviai diskutuoja įvairiais klausimais, atsiranda puiki galimybė ne tik identifikuoti problemą, bet panagrinėti ir jos priežastis, pasekmes, taip pat aptarti galimus sprendimo būdus. Labai svarbu prieš vykdant metodą, tinkamai jį pristatyti dalyviams, pasirinkti tinkamas ir adekvačias diskusijų grupėms temas, taip pat užtikrinti tokią atmosferą, kad dalyviai nebijotų papildyti vienas kito kalbos.

Be sociologinių metodų, studentų savivalda gali rinkti įvairią informaciją ir kitais, studentams patrauklesniais būdais, pavyzdžiui, galėtų būti teminis rašinių konkursas „Ką pakeisčiau

aukštojoje mokykloje, jei būčiau jos vadovas“ arba „Kaip turi atrodyti tobula mano studijuojama studijų programa“. Žinoma, tokie rašiniai atskleidžia subjektyvias atskirų studentų nuomones, tačiau dažnai tokiuose rašiniuose yra akcentuojamos tos pačios problemos, be to, iškeltas problemas visuomet galima patikrinti ir kitu būdu.

Svarbu nepamiršti, jog studentų nuomonė nėra vienintelė – aukštosios mokyklos administracija, mokslinis ir pedagoginis personalas bei socialiniai partneriai neturi būti pamiršti įgyvendinant pokyčius aukštojoje mokykloje. Atstovaujant studentams ir jų nuomonei taip pat svarbu laikytis tam tikrų *a priori* esančių principų ir vertybių. Bene geriausiai iliustruojantis pavyzdys – akademinis sąžiningumas. Net jeigu atlikto tyrimo duomenys rodytų, kad studentai pritaria nusirašinėjimui per atsiskaitymus, tai neturėtų būti toleruojama ir studentų atstovams nevertėtų atstovauti tokios pozicijos.

Studentų atstovai, siekdami efektyviai aiškintis studentų nuomonę, turėtų tyrimus organizuoti ne chaotiškai, o planuotai – būtina išmatyti tam tikrą studentų tyrimų strategiją ir ją nuosekliai įgyvendinti, tik tokiu atveju sužinoma informacija bus panaudojama realiems veiksmais ir pokyčiams. Tada bus galima tikėtis, kad studentai aktyviau dalyvaus tokiuose tyrimuose, nes matys aiškia jų naudą, o esant didesniai studentų susidomėjimui studentų atstovams bus lengviau inicijuoti įvairius pakeitimus aukštojoje mokykloje.

3.4. Kaip užtikrinti studijų programos pokytį?

Studentų atstovai nėra vienintelė jėga aukštojoje mokykloje, kuri turi specifinių poreikių ar lūkesčių. Itin svarbų vaidmenį aukštojoje mokykloje vaidina mokslinis ir pedagoginis personalas, skatinama į studijų atnaujinimo procesą vis daugiau įtraukti ir socialinių partnerių atstovų. Tad įgyvendinti tokios sistemos pokytį išties nėra lengva, net jei jis visiškai racionalus ir pagrįstas (niekas ir nesakė, kad bus lengva!).

Bendravimas ir bendradarbiavimas, arba „sąjungininkų paieška“, yra viena svarbiausių prielaidų, norint kažką pakeisti. Vis dėlto, neturėdamas svarių argumentų ir sisteminiams pokyčiams adekvačių pasiūlymų, studentų atstovas tokių partnerių nesusiras.

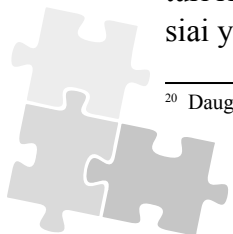
Žemiau pateikiama paprasta atstovavimo veiksmų, arba žingsnių, seka. Priklausomai nuo situacijos, turimo laiko ir išteklių, ji turėtų būti modifikuojama, taip pat jos efektyvus pritaikymas priklauso ir nuo sprendžiamo klausimo ar teikiamo pasiūlymo.

Pirmas žingsnis. Studentų atstovas turi susirinkti kur kas didesnę kiekį informacijos, nei jam tiesiogiai reikės, – tai padės ieškoti naujų argumentų, jei diskusija pasisuktų netikėta linkme (taip nutinka dažnai). Ruošiantis diskutuoti dėl kompetencijomis grįstų studijų programų ir į studentus orientuotų studijų sistemos diegimo verta nuodugniai išnagrinėti šios sistemos specifiką²⁰.

Antras žingsnis. Išskirti pagrindinius akcentus – problemos esmę, galimas ar jau esamas jos pasekmes, atsiradimo priežastis, siūlomą sprendimą ir jo naudą tikslinėms grupėms (patiems studentams, administracijai, dėstytojams, mokslininkams, socialiniams partneriams, visai aukštajai mokyklai). Labai svarbu atsižvelgti į aukštosios mokyklos specifiką ir misiją. Būtent atsižvelgus į konkrečios aukštosios mokyklos misiją ir tikslus pasirenkami tinkamiausi žingsniai, kaip tai pasiekti.

Trečias žingsnis. Susitikti su žmonėmis, kurie turi sprendimo teisę, ir išsiaiškinti jų nuostatas: ar jie mato problemą, ar linkę spręsti, kas galėtų juos paskatinti persigalvoti (šių klausimų dažnai negalima paklausti tiesiogiai, per susitikimą turi vykti dialogas, o studentų atstovas turi rinkti informaciją nepastebimai). Svarbiausia susitikti su nuomonės lyderiais, kurie dažniausiai yra palaikomi posėdžiuose, – gavus jų pritarimą įgyvendinti pokytį tampa kur kas lengviau.

²⁰ Daugiau informacijos projekto tinklalapyje adresu www.ects.cr.vu.lt.

Reikia būti lanksčiam ir diskutuoti apie galimus pasiūlyto varianto pokyčius (neretai jie bus labai taiklūs ir naudingi).

Ketvirtas žingsnis. Sudaryti lentelę apie visų sprendimo teisę turinčių asmenų galimą nuomonę: kiek jų pritaria, prieštarauja, neturi nuomonės, kodėl jie laikosi vienu ar kitų pozicijų.

Penktas žingsnis. Jei įmanoma, sutarti su vienu iš nuomonės lyderių, jog jis teiks studentams aktualų konkretų pasiūlymą (jam verta tai daryti, nes galės gerai pasirodyti prieš studentus ir kolegas), – sprendimą priimti bus lengviau.

Šeštasis žingsnis. Jei nepavyko įgyvendinti penkto žingsnio, tenka pateikti pasiūlymą pačiam. Jei viskas krypsta neigiama linkme, ne visada verta laikytis pirminio varianto – kartais pasiūlymas suburti darbo grupę ar patobulinti pateiktą variantą kartu su kitais administracijos žmonėmis gali viską išgelbėti (kartais būna tiesiog prasta diena). Per kitą posėdį galima pristatyti pagerintą variantą ir išvengti klaidų, kurios buvo padarytos pirmą kartą.

Septintasis žingsnis. Paviėšinti pasiektą rezultatą studentams (net jei rezultatas nebuvo pasiektas, tereikia paaiškinti, kodėl nepavyko).

Aštuntasis žingsnis. Kaupti šią informaciją ateities kartoms. Tai leis išvengti klaidų pasikartojimo, o jei viskas pavyko, kaip buvo planuota, galima naudoti kaip gerą patirtį siekiant pokyčių ateityje.

Norint paveikti žmonių nuomonę, galima naudoti daugybę papildomų priemonių, pavyzdžiui: atlikti studentų tyrimą ir sužinoti jų nuomonę (neretai kiekybė daro milžinišką įtaką priimant sprendimą), iškelti esamą problemą ir paskleisti pranešimą kokioje nors žiniasklaidos priemonėje (aukštosios mokyklos labai nemėgsta, kai jų vidinės problemos patenka į plačiąją visuomenę), pateikti pavyzdžių iš kitų aukštųjų mokyklų (niekas nenori nusileisti savo kolegoms), paprašyti kolegų iš kitų studentų savivaldų paremti poziciją, pasikviesti į pristatymą autoritetingesnių asmenų (tarkim, kokį nors alumną, kuris yra vertinamas), per pristatymą vartoti raktinius žodžius, kurie padėtų paveikti klausytojus (čia pasitarnauja ketvirtame žingsnyje sudaryta lentelė; jei studentų atstovas tinkamai sugebės perteikti tuos argumentus, kuriuos kas nors palaiko, tada galima tikėtis, jog tai išprovokuos ir to žmogaus pritarimą) ir t. t.

Šio skyriaus pabaigoje norėtusi pabrėžti reagavimo pobūdžio svarbą. Galimi du būdai – reaguoti proaktyviai arba reaktyviai. Proaktyvus reagavimas vyksta tada, kai studentų atstovai teikia dar nesamos, bet galimai kilsiančios problemos sprendimo pasiūlymus, rodo savo iniciatyvą. Reaktyviai reaguojama tada, kai studentai savo poziciją pateikia po tam tikro įvykio (iškilusios problemos, priimto nepalankaus sprendimo).

Proaktyvų elgesį galima būtų prilyginti prevencijai, dažniausiai tai pasiteisina labiau. Žinoma, visada galima sulaukti atsakymo, kad šiuo metu šis klausimas nėra skubus, yra svarbesnių, todėl jo nenagrinės, bet taip nutinka gana retai. Reaktyvus reagavimas yra rezultatyvus dažniausiai tik tada, kai visa akademinė bendruomenė aiškiai mato iškilusią problemą ir yra ja nepatenkinta, bet tokiu atveju dažnai iniciatyvos spręsti problemą imasi pati administracija.

Apibendrinant verta pasakyti, jog visoms aplinkybėms tinkamo varianto nėra, bet šiame skyriuje išvardyti žingsniai ir galimos tų žingsnių paramos priemonės surašytos, remiantis klasikine „nuomonės paveikimo“ metodika, tad jos yra rimtas pagrindas pradėti veikti, bet kaskart studentų atstovas turi pasirinkti tinkamiausias priemones iš savo arsenalo.

4. STUDIJŲ PROGRAMOS ATNAUJINIMAS

Šiame skyriuje supažindinama su pagrindiniais studijų programos atnaujinimo, naujos studijų programos rengimo vadovaujantis „Tuning“ metodika principais, studijų programų komitetų veikla bei funkcijomis, pristatomas studentų atstovo vaidmuo komiteto veikloje. Pateikiami esminiai studentų darbo krūvio skaičiavimo aspektai. Aptariama profesinio lauko įtaka studijų programų kaitai.

ECTS kreditais grindžiamos studijų sistemos diegimui svarbus yra studentų darbo (mokymosi) laiko, kurio reikia, kad būtų galima įvykdyti studijų programą, skaičiavimas ir planavimas. Skaičiuojant ir planuojant studentų darbo krūvį siekiama organizuoti veiksmingą mokymąsi.

4.1. Studijų programos komiteto sudėtis, veikla ir funkcijos

Atnaujinant studijų programas, bene svarbiausias vaidmuo tenka studijų programos komitetui (toliau – SPK). SPK²¹ yra atsakingas už pirmosios ir (ar) antrosios pakopos studijų programą (-as). Kiekviena studijų programa turi savo SPK (retesniais atvejais programas prižiūri katedros ar pan.). Šiame skyriuje trumpai apžvelgsime pagrindines SPK funkcijas, studentų vaidmenį tobulinant studijų programą.

SPK funkcijos:

- studijų programos turinio ir studijų proceso kokybės priežiūra ir tobulinimas (prižiūri, ar dėstytojai atnaujina dalykų ar modulių aprašus; analizuoja studentų nuomonę – jei ji pagrįsta, atitinkamai koreguoja studijų programą; stebi, ar atskiri dalykai ar moduliai padeda studentui įgyti numatytas kompetencijas; stebi studentų darbo krūvio rodiklius);
- išteklių, reikalingų studijų programai kokybiškai įgyvendinti, poreikio priežiūra (pavyzdžiui: literatūros, laboratorijų įrangos ir pan.);
- organizuoja (arba vykdo) studijų programos savianalizes (remiantis savianalizėmis, vykdomas studijų programų akreditavimo procesas, kurį organizuoja Studijų kokybės vertinimo centras).

SPK taip pat gali būti numatyta ir kita atsakomybė, nustatyta vidiniuose aukštosios mokyklos dokumentuose (reglamentuojančiuose išskirtinai SPK veiklą arba bendresniuose, reglamentuojančiuose studijų procesą). Pavyzdžiui, gali spręsti klausimus dėl leidimo sudaryti individualų studijų planą, jei studentas nori keisti nemažą savo studijų programos dalį, tačiau potencialiai kyla grėsmė neįgyti būtinų kvalifikacijai specialybės kompetencijų.

SPK narių skaičių atskirai nustato kiekviena aukštoji mokykla, tačiau yra keletas bendrų sudėties principų: SPK privalo sudaryti bent keli programą vykdančios dėstytojai, bent vienas studentų atstovas ir socialinių partnerių atstovas. Visų narių teisės yra lygios. SPK pirmininku studentų atstovas negali būti išrinktas.

Šiuo metu viena pagrindinių SPK užduočių – kokybiškai pereiti prie ECTS sistemos: atnaujinti studijų programas (išgryninti kompetencijas, suformuluoti studijų siekinius), sistemingai diegti „Tuning“ metodiką, o ne mechaniškai konvertuoti kreditus.

Studento atstovo SPK funkcijos:

- išsakyti studentų nuomonę;
- užtikrinti, kad į studentų nuomonę būtų atsižvelgiama;

²¹ Retesniais atvejais, jei nėra SPK aukštojoje mokykloje, studijų programas kuruoja ir SPK funkcijas atlieka katedros. Nepriklausomai nuo egzistuojančio modelio, studentai turėtų būti įtraukiami į klausimų dėl studijų programų svarstymą.

- aktyviai dalyvauti SPK veikloje ir užtikrinti kokybišką atstovavimą studentams, kaip vieniems iš pagrindinių dalininkų;
- domėtis su studijų procesu susijusiomis aktualijomis.

Studentų atstovas SPK turėtų žinoti:

- teisinį studijų bei studijų programų reglamentavimą (tiek nacionalinį, tiek institucinį);
- suvokti pagrindinius Bolonijos proceso principus bei iš jo kylančias tendencijas;
- suvokti studijų programos sudarymo principus.

4.2. Studijų programos kūrimo ir atnaujinimo (tobulinimo) žingsniai

Pagrindiniai studijų programos atnaujinimo žingsniai remiasi „Tuning“ metodologija²² (šiais principais vadovaujamosi ir kuriant naujas studijų programas).

Pirmasis žingsnis – įvertinti programos poreikį ir esamas galimybes ją vykdyti. Kiekviena programa turi būti aktuali, reikalinga, tai sudaro prielaidas studentams baigus studijas sėkmingai įsidarbinti ir užtikrina, kad visuomenės poreikiai bus patenkinami. Ne mažiau svarbu atsižvelgti ir į realius išteklius studijų programai vykdyti, t. y. ar pakanka tinkamos kvalifikacijos dėstytojų, ar tinkama materialinė studijų bazė (pavyzdžiui: ar studentams užteks auditorijų, ar yra pakankamai studijų šaltinių, jei ne, ar aukštoji mokykla turi galimybę jų įsigyti).

Antrasis žingsnis – studijų programos profilio ir pagrindinių studijų programos kompetencijų nustatymas. Apibrėžiama, atsižvelgiant į pagrindinius studijų programos siekinius bei kompetencijas, kokią kvalifikaciją įgis studentas. Pagrindinės kompetencijos – svarbiausios programoje ugdomos kompetencijos – gali būti bendrosios ir dalykinės; bendras kompetencijų skaičius neturėtų viršyti 15.

Kompetencijoms aprašyti vartojamos trumpos, aiškios formuluotės. Tai leidžia būsimiems studentams aiškiai suvokti, kokias žinias, gebėjimus jie įgis, baigę studijų programą. Taip pat nustatomas studijų programos tikslas.

Trečiasis žingsnis – suformuluojami studijų programos siekiniai, t. y. ką studentas privalo žinoti, suvokti bei gebėti parodyti, baigęs studijų programą. Svarbu, kad studijų siekiniai yra vienodi visiems studentams (išskyrus atvejus, kai programoje numatyta specializacija). Studijų siekiniais apibrėžiamas kompetencijų lygis (pavyzdžiui, tokia kompetencija kaip *gebėjimas dirbti komandoje* apibrėžiama bakalauro studijų siekiniu *Gebės būti komandos nariu* ir magistrantūros studijų siekiniu *Gebės vadovauti komandai*), kuris gali būti įvertinamas. Remiantis „Tuning“ metodika²³, studijų programos siekinių turėtų būti 15–20. Šešios pagrindinės studijų siekinių savybės: konkretūs, objektyvūs, pasiekiami, naudingi, aktualūs, nusakantys, ką studentas gebės, baigęs studijų programą. Šie bruožai aktualūs ir vėliau rengiant jau konkretaus dalyko ar modulio aprašus.

Ketvirtasis žingsnis – atsižvelgiant į studijų programos tikslus bei ugdomas kompetencijas, pasirenkamas geriausias būdas pasiekti išsikeltus tikslus – vykdyti dalykines arba modulinės studijas.

Nustačius studijų programos sandaros tipą, formuluojami kiekvieno dalyko (arba modulio, priklausomai nuo pasirinkto būdo) studijų siekiniai – ką studentas turėtų žinoti, suvokti bei gebėti parodyti, baigęs tam tikrą studijų programos dalį. Formuluojant dalykų ar modulių studijų siekinius, svarbu apibrėžti ir studento darbo laiką, per kurį studentas realiai turėtų galimybę įgyti numatytas kompetencijas. Tos pačios kompetencijos gali būti sistemingai ugdomos studij-

²² *Tuning Methodology*. <http://www.unideusto.org/tuningeu/tuning-methodology.html>

²³ *A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles*, Bilbao, Groningen and the Hague: Publicaciones de la Universidad de Deusto, 2010. <http://www.core-project.eu/documents/Tuning%20G%20Formulating%20Degree%20PR4.pdf>

juojant skirtingus dalykus arba modulius, ypač tai pasakytina apie bendrąsias kompetencijas, pavyzdžiui, *gebėjimą dirbti komandoje*.

Kad studijų siekiniai taptų pasiektais studijų siekiniais, t. y. studento pasiekimais, o studentas įgytų atitinkamas kompetencijas, svarbu pasirinkti tinkamiausius mokymo bei mokymosi metodus. Tarkim, jei studentas turėtų įgyti jau minėtą *gebėjimą dirbti komandoje*, studijų proceso metu studentai turėtų atlikti įvairias grupines užduotis. Ne mažiau svarbu ir vertinimo metodai, kurie turėtų koreliuoti su studijų siekiniais ir sudaryti galimybę patikrinti, ar studentas įgijo vienas ar kitas kompetencijas.

Atlikus anksčiau išvardytus žingsnius, svarbu išsamiai aprašyti programą, parengti konkrečius dalykų ar modulių aprašus, patikrinti programos nuoseklumą ir tikslus. Kiekviena, net geriausiai parengta, studijų programa reikalauja nuolatinės stebėsenos ir analizės.

Visuotinai priimta, kad į studentus orientuotos studijos – tai studijos, nukreiptos į besimokančiojo poreikius, į tai būtina atsižvelgti sudarant ar atnaujinant studijų programas, dalykų ar modulių aprašus, pasirenkant dėstymo ir vertinimo metodus, sudarant palankias sąlygas studentams konsultuotis jiems rūpimais klausimais. Įdiegti į studentus orientuotų studijų programų neįmanoma jų pačių deramai neįtraukiant į studijų programos atnaujinimo procesus.

4.3. Studento darbo krūvio skaičiavimas, pasiekimų vertinimas²⁴

Skaičiuojant studento darbo krūvį, svarbų vaidmenį atlieka studijų siekiniai. Kartu su studijų siekiniais turi būti suformuluoti ir atitinkami **vertinimo kriterijai**, kuriais remiantis sprendžiama, koks kompetencijų lygis pasiektas. Apibrėžiant studijų siekinius ir vertinimo kriterijus, turi būti nurodomi reikalavimai, kuriuos patenkinus skiriami kreditai. Pažymys rašomas, atsižvelgiant į tai, koks kompetencijų lygis pasiektas.

Aiškiai apibrėžus studijų siekinius ir tiksliai aprašius, už ką skiriamas kreditas, gerokai palengvinamas kreditų kaupimo ir perkėlimo procesas.

Mokslo ir studijų įstatyme numatyta, kad 60 kreditų atitinka 1600 studento darbo valandų. Paprastai 1 ECTS kredito apimtis valandomis įvairiose šalyse įvairuoja nuo 25 iki 30 studento darbo valandų²⁵. Dažniausiai studento darbo krūvis yra 1500–1800 valandų per mokslo metus. Būtent realaus studentų darbo krūvio apskaičiavimas – vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susiduriama diegiant ECTS. Tai lemia keletas aplinkybių:

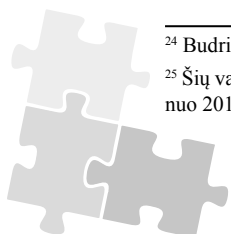
1. Skirtingų gabumų studentams toms pačioms kompetencijoms įgyti reikia skirtingo valandų skaičiaus.
2. Skiriasi studentų turimų kompetencijų ir motyvacijos lygis.
3. Būtina apsibrėžti, į kokius studentus orientuojamasi – gabiausius, vidutinių gabumų ir pan.
4. Apskaičiavus studentų darbo laiką, reikalingą studijų siekiniams pasiekti, būtina nuolat stebėti, ar numatytas darbo laikas atitinka realybę.
5. Būtina aiškiai suformuluoti studijų siekinius, numatyti metodus, kurie leistų pasiekti optimalų rezultatą, bei įvertinti, kiek numatytiems metodams studentas turės skirti laiko.

Teigiant, kad skirtingus gebėjimus turintiems studentams reikės nevienodo laiko tiems pačioms studijų siekiniams pasiekti, galima orientuotis į vidutinius statistinius studentus (tokių paprastai būna apie 70 proc.) ir kalbėti apie sutartinį studento mokymosi laiką.

Sutartinis studento mokymosi laikas – skaičius valandų, kurių studentui turėtų vidutiniškai prireikti numatytiems studijų siekiniams pasiekti.

²⁴ Budrienė S., Gefenas V. *Studento darbo krūvio įvertinimas*. <http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/Budriene0427.pdf>

²⁵ Šių valandų ribas ir siūloma taikyti įvertinant vieną nacionalinį kreditą, kuris remiasi ECTS ir „Tuning“ principais. Taigi 1 nacionalinis kreditas nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. turėtų būti 25–30 val. Kiekviena aukštoji mokykla pagal šias ribas gali nusistatyti savo naudojamo kredito apimtį.

Kaip nustatyti studento mokymosi krūvį?

1. Rengiant išsamų dalyko ar modulio aprašą²⁶, nurodyti, kiek reikia valandų ir kreditų numatytiems studijų siekiniams pasiekti. Dėstytojas apskaičiuoja laiką, per kurį turėtų būti pasiekti visi studijų siekiniai, numatyti dalyko ar modulio apraše. Dėstytojai turi parengti tokias strategijas, kurios leistų optimaliai išnaudoti mokymuisi skirtą laiką.
2. Numatytas laikas turi atitikti apraše nurodytą kreditų skaičių.
3. Remiantis studentų vertinimais, patikrinti numatytą mokymosi krūvį.
4. Koreguoti mokymosi krūvį ir (ar) mokymosi veiklą.

Mokymosi veikla turi būti apibrėžta, atsižvelgiant į šiuos pagrindinius aspektus:

1. mokymosi formos (paskaita, seminaras, pratybos ir t. t.);
2. mokymosi metodai (diskusijos, pristatymai, individualus ir grupinis darbas, rašto darbas, probleminis mokymasis, atvejų analizės ir t. t.);
3. vertinimo formos (egzaminas raštu, raštu ir žodžiu, testas ir t. t.).

Studento darbo krūvio planavimas

Studento darbo krūviui skaičiuoti pasitelkiami kreditai naudojami ir kaip planavimo, ir kaip priežiūros, ir kaip darbo krūvio apskaitos įrankis.

Rekomenduojami trys etapai, galintys padėti efektyviai suplanuoti studentų mokymosi krūvį.

1. Numatyti studentų darbo krūvį (dėstytojo planas). Mokymosi krūvis gali būti apibrėžiamas, orientuojantis į šias pagrindines studijų veiklos rūšis:

- *kontaktinės studijos* – tai darbas kartu su dėstytoju arba jam vadovaujant (paskaita, seminaras, laboratorinis darbas, pratybos, praktinis užsiėmimas, stažuotės, praktika ir kt.);
- *savarankiškos studijos* – savarankiškas darbas, apimantis visą su studijomis susijusią studento veiklą (su dalyku ar moduliu susijusios medžiagos rinkimą, medžiagos skaitymą ir jos studijavimą, pasirengimą egzaminui, rašto, kursinių, baigiamųjų darbų rašymą ir kt. veiklą, priklausomai nuo dalyko ar modulio specifikos, pavyzdžiui: įvairių projektų, pristatymų rengimas, laboratorinių įgūdžių lavinimas ir kt.); šią dalį apskaičiuoti sunkiausia, nes laikas, per kurį studentas atliks užduotis ar įsisavins informaciją, priklauso nuo konkretaus dalyko ar modulio ir jo problematikos sudėtingumo;
- *vertinimas*²⁷ (egzaminas, tarpinis atsiskaitymas, pristatymas).

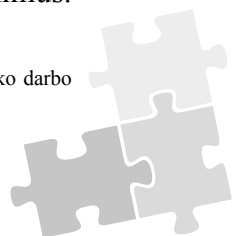
2. Patikrinti (patikslinti) numatytą darbo krūvį, remiantis studentų vertinimais. Galimi įvairūs būdai patikrinti, ar numatytas studentų mokymosi krūvis yra tinkamas:

- semestro pabaigoje gali būti naudojami įvairūs klausimynai studentams;
- galima pasinaudoti darbo krūvio planavimo lentele (sudaryta dėstytojo), prašant studentų ją nuolatos pildyti.

3. Planuoto darbo krūvio koregavimas, remiantis studentų vertinimais. Jeigu darbo krūvio įverčiai, dėstytojo ir studentų duomenimis, ženkliai nesutampa, gali tekti koreguoti studijų veiklą ir (ar) numatytą studento darbo krūvį. Jei darbo laiko įverčiai, dėstytojo ir studentų duomenimis, skiriasi 10–20 proc., toks darbo krūvio skaičiavimas laikytinas priimtiniu; jei rezultatai skiriasi 25–30 ir daugiau proc., rekomenduojama keisti darbo krūvio skaičiavimą. Tik ilgalaikė studijų programos stebėseną ir kokybės užtikrinimas leidžia pastebėti šiuos neatitikimus.

²⁶ Plačiau žr. *Rekomendacijos dėl dalyko (modulio) aprašo*. http://www4066.vu.lt/Files/File/Rekomendacijos_ECTS_2011-02-28.pdf

²⁷ Laikas, kuomet dėstytojas vertina studentą, yra įtraukiamas į kontaktinio darbo apimtį, o pasirošimas vertinimui – į savarankiško darbo apimtį valandomis.

Perskaičiuoti studento darbo krūvį po vieno semestro nerekomenduojama.

Tikslinant darbo krūvį, galima **keisti** dalyko ar modulio apimtį, išreikštą valandomis ir kreditais. Tai gali turėti įtakos visai studijų programai, nes reikės iš esmės peržiūrėti visą studijų programą, pertvarkyti ir geriau subalansuoti jos struktūrinius komponentus (dalykus ar modulius).

Slovėnijoje atliktas tyrimas puikiai iliustruoja iššūkius, su kuriais susiduriama skaičiuojant studento darbo krūvį. Pateikiame glaustą šio tyrimo uždavinių ir gautų rezultatų aprašymą²⁸:

Tyrimas buvo vykdomas nuo 2005 m. spalio iki 2006 m. rugsėjo mėn. pabaigos. Šiame procese dalyvavo studentai, dėstytojai ir administracija. Tyrimo uždutys:

- įvertinti faktinio studentų darbo krūvio stebėseną;
- įvertinti klausimyną;
- studentų atrankos būdu įvertinti (vidutinio) studento faktinį darbo krūvį studijų metu ir nustatyti galimus skirtumus tarp studento numatomo ir faktinio darbo krūvio studijų metu;
- išnagrinėti atsakomybę už studento darbo krūvį;
- pasiūlyti veiksmingą studentų faktinio darbo krūvio stebėseną aukštojo mokslo institucijoje ir kaip gerąją praktika prisidėti prie nacionalinės aukštojo mokslo sistemos plėtos.

Tyrimas, pateikiamas kaip praktinis pavyzdys, turi kiekybinę ir kokybinę dalis. Jame buvo taikomi keli duomenų gavimo metodai ir būdai. Studentai turėjo užpildyti klausimyną. Kiekvieną savaitę per mokymosi procesą ir baigus dalyką buvo renkami duomenys apie faktinį studentų darbo krūvį studijų metu. Šie duomenys susiję su tipiška studentų veikla, pvz.: paskaitomis, seminarais. Duomenys apie faktinį studentų darbo krūvį buvo renkami naudojant klausimynus visus 2005–2006 akademinius metus. Darbe apibendrinamos kai kurios šio tyrimo išvados, padėsiančios geriau suprasti problemą.

Pastebėtas didelis skirtumas tarp mažiausio ir didžiausio studentų darbo krūvio. Didžiausias nurodytas faktinis darbo krūvis gali būti daugiau kaip 15 kartų didesnis negu mažiausias faktinis darbo krūvis. Siekiant palyginti studentų faktinio darbo krūvio, susijusio su įvairiais dalykais, duomenis, faktinį darbo krūvį reikėjo apskaičiuoti pagal kredito taškus. Gauti duomenys rodo, kad studentams studijų metu vidutiniškai vienam kredito taškui reikia 13,6 val. Tai sudaro maždaug pusę numatyto studentų darbo krūvio (25–30 val. vienam kredito taškui). Studentai, dėstytojai ir administracijos atstovai nagrinėjo tokio didelio skirtumo priežastis. Viena iš tokių priežasčių gali būti netinkama stebėseną, tačiau gauti duomenys to nepatvirtino. Faktinis studentų darbo krūvis, kuris kiekvieną savaitę buvo nurodomas klausimynuose, vidutiniškai buvo toks pat kaip ir tų studentų, kurie savo duomenis pateikė baigę atitinkamą kursą. Dėstytojų manymu, pagrindinė tokių rezultatų priežastis gali būti tai, kad studentai nepripažino, todėl ir neįtraukė to laiko, kuris iš tikrųjų buvo praleistas, pvz.: geriant kavą, aptariant darbą seminare, neoficialiai su kolegomis aptariant, kaip reikėtų spręsti konkretų uždavinį. Administracijos atstovas atkreipė dėmesį į savaiminio mokymosi metu įgytų žinių pripažinimo problemą. Dėl šios priežasties labiau patyrusiems ar vyresniems studentams gali reikėti mažiau laiko.

Gauti duomenys rodo, kad jaunesni studentai mažiau laiko praleidžia mokydami nei vyresni; pirmojo ir antrojo kursų studentai mokosi trumpiau negu trečiojo, o dirbantys studentai – šiek tiek trumpiau negu nedirbantys. Stebėtina, tačiau mažiau darbo patirties turintys studentai mokymuisi skiria vidutiniškai mažiau laiko negu jų labiau patyrę kolegos. Tą galbūt paaiškina toks dėstytojo teiginys: „Mano manymu, visa visuomenė linkusi keisti vertybes. Visa šių vertybių sistema šiek tiek skiriasi nuo ankstesniųjų, senųjų, tradicinių vertybių. Tampa svarbūs materialūs dalykai. Studentams reikia daugiau laiko ne tik minimaliam, bet ir geresniam gyvenimo lygiui užsitikrinti.“

²⁸ Kržin Stepišnik J., Kolar O., Trunk Širca N., Lesjak D. Student Workload– Student or Teacher Responsibility; Case Study in Higher Education, Slovenia. *Proceedings of the 20st Annual World ICSEI Congress, 3–6 January 2007*, Portorož. <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-6573-65-8/169-176.pdf>. Cituojama iš Markevičienė R., Račkauskas A. *ECTS – Europos kreditų kaupimo ir perkėlimo sistema: Istorija. Diegimas. Problemos*, Vilnius, 2011. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/ECTS_istorija_diegimas.pdf

Nagrinėdami atsakymus į klausimus apie atsakomybę, autoriai pastebėjo, kad studentų atsakomybė auga kartu su amžiumi ir studijų pakopa. Jauni ir nedirbantys studentai paprastai neįtęgė didelės atsakomybės už praleistą savo laiką ir savo studijas. Jie nurodė dėstytojo atsakomybę. Dėstytojas yra pats svarbiausias veiksnys, turintis didžiausią įtaką tam, kiek laiko šie studentai praleidžia mokydami. Studentai taip pat pripažino administracijos atsakomybę. Jie sutiko, kad administracija gali nustatyti arba, jei reikia, pakeisti tam tikro dalyko ar programos įvertinimą kreditais pagal faktinį studento darbo krūvį. Jų manymu, administracija turėtų taip organizuoti mokymo procesą, kad dėstytojas galėtų tinkamai išnaudoti savo vaidmenį ir įtaką. Dėstytojais žinojo savo atsakomybę už žinių perdavimą ir tinkamą studento darbo krūvį. Tačiau jie taip pat nurodė studentų atsakomybę ir pabrėžė pasikeitusias visuomenės vertybes: „Vien tik žinios nepadeda asmeniui įgyti atitinkamos socialinės padėties, ir tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl taip trūksta atsakomybės. Ir mes negalime paneigti, kad tai turi įtakos laikui, kuris skiriamas žinioms įgyti.“

Studentų ir administracijos nuomone, dėstytojas yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką studentų faktiniam darbo krūviui. Autoriai taip pat padarė tokią išvadą: „Bolonijos proceso inicijuoti pokyčiai turėtų būti veiksmingiau pristatomi studentams, panaudojant interneto svetaines, įtraukiant studijų vadovus, net ir paskaitų metu. Jei stebėseną taptų kasdienių mokymosi įsipareigojimų dalimi, tai turėtų didžiulį poveikį. Studentai suprastų, kad mokymuisi skiriamas laikas yra esminis dalykas žinioms įgyti. Dėstytojais taip pat turėtų vaidinti didesnę vaidmenį, stebėdami faktinį studentų darbo krūvį.“

Svarbu, kad kreditai išreikštų realų studentų darbo laiką; siekiant tai užtikrinti, studentų darbo krūvio stebėseną tampa nuolatinio procesu. Studentų darbo krūvio stebėsenos procesus turėtų koordinuoti SPK. Kad kreditai išreikštų realų studentų darbo krūvį, itin svarbus studentų vaidmuo ir aktyvus jų dalyvavimas įvairiose apklausose ar taikant kitus metodus studentų darbo krūviui apskaičiuoti. Šiuo atveju studentas tampa vieninteliu dalininku, galinčiu pasakyti, kiek laiko jis skyrė konkrečiai užduočiai atlikti.

4.4. Studijų programos stebėseną

Šiame leidinyje studijų kokybė suvokiama kaip subalansuota turinio, materialiujų ir intelektualinių išteklių ir studijų proceso dalininkų požiūrių bei lūkesčių visuma, turinti aiškų tikslą ir veikianti kaip lanksti sistema.

Studijų programos stebėseną – nuolatinis ir nesibaigiantis procesas, už kurį atsakingas SPK, kiek leidžia jo įgaliojimai. Kad šis procesas vyktų sėkmingai ir būtų kokybiškų pokyčių, svarbu numatyti konkrečius stebėsenos būdus, kitaip tariant, kiekviena studijų programa turi turėti vidinę kokybės užtikrinimo sistemą, kuriai būdingi šie bruožai: periodiškumas, konkretūs metodai, skaidrumas. Studijų programos stebėsenai galima pasitelkti ir aukštosios mokyklos kokybės užtikrinimo sistemą (tarkim, instituciniu lygmeniu vykdomas apklausas).

Perėjus prie ECTS, t. y. visiškai pasikeitus kredito funkcijoms, itin svarbu stebėti, ar numatytas studentų darbo krūvis atitinka realų studentų darbo krūvį, todėl turi būti numatytos atskiros priemonės ir metodai.

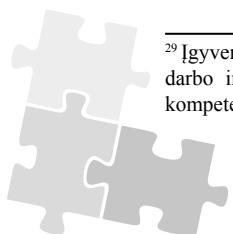

4.5. Profesinės veiklos lauko įtaka studijų programų kaitai

Kaip jau minėta, vienas pirmųjų aptartinių aspektų, susijusių su studijų programomis, yra studijų programos aktualumas. Studijų programos aktualumą sudaro keletas segmentų – studijų programos aktualumas visuomenei, valstybei plačiaja prasme, taip pat – studento galimybės įsidarbinti baigus studijas, taigi – darbo rinkos poreikis. Būtent dėl to rengiant ar atnaujinant studijų programas, svarbu įtraukti ir dalininkus iš privataus ir (ar) valstybinio sektoriaus, t. y. darbdavius, taip sudarant prielaidas padidinti studentų įsidarbinimo galimybes. Siekiant užtikrinti, kad studentai studijų proceso metu įgytų reikiamas, darbdavių trokštamą ir sėkmingai profesinei veiklai vykdyti reikalingas kompetencijas, studijų programų rengėjai neretai vykdo ar remiasi jau atliktu profesinės veiklos lauko tyrimu²⁹.

Profesinio lauko tyrėjai kaip vieną pagrindinių šio tyrimo tikslų įvardija dalykinių ir bendrųjų kompetencijų, reikalingų specialistams tinkamai atlikti veiklą, išgryninimą, o patį tyrimą mato kaip vieną iš dialogo tarp aukštųjų mokyklų, darbdavių ir absolventų priemonę. Tokių tyrimų periodiškumas sudaro prielaidas išlaikyti darbdavių susidomėjimą studijų procesu bei nuolatinį grįžtamąjį ryšį. Kartu tyrėjai pastebi, kad didelis vaidmuo čia tenka patiems studijų programos rengėjams, nes nebūtinai visos darbdavių trokštamąs kompetencijos yra pagrįstos arba neatliepia aukštosios mokyklos tikslų (pavyzdžiui, darbdaviai gali pageidauti itin praktiškų kompetencijų, tačiau, jei studijų programa vykdoma universitete, ne mažiau svarbu padėti ir potencialios mokslinės veiklos pagrindus), be to, darbdaviai tėra vieni iš dalininkų, o siekiant kokybiškos ir sistemingos kaitos būtina užtikrinti visų dalininkų įtraukimą.

²⁹ Įgyvendinant ECTS projektą buvo atlikti 8 studijų krypčių (anglų filologijos, chemijos, dailės, informatikos, medicinos, muzikos, socialinio darbo ir visuomenės sveikatos) profesinės veiklos lauko tyrimai, išgrynintos labiausiai darbdavių vertinamos dalykinės ir bendrosios kompetencijos. Su profesinės veiklos tyrimo metodika ir rezultatais galima susipažinti tinklalapyje adresu www.ects.cr.vu.lt.

5. DAŽNIAUSI MITAI

Šiame skyriuje pateikiami mitai, su kuriais dažniausiai susiduria studentų atstovai, kai diskutuojama apie ECTS ir į studentus orientuotas studijas. Atsakymai į juos gali stipriai padėti atstovaujant savo aukštosios mokyklos studentams ir siekiant moderninti dabartinę studijų procesą. Kai kurie atsakymai specialiai pateikiami sarkastiškai, siekiant atspindėti mito absurdiškumą.

Mitas: nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. Lietuvoje įdiegtas ECTS kreditas

Padauginti kreditus iš 1,5 nepakanka, ECTS diegimas yra procesas, kultūros kaita, trūkanti keletą dešimtmečių. Žinoma, vis dar yra žmonių, kurie ir Kalėdų Seneliui laiškus rašo...

Mitas: pagal ECTS ir į studentus orientuotų studijų principus, mažėja studentų krūvis, nes mažėja auditorinio darbo laikas

Cogito ergo sum. Kas pasakė, kad mąstyti lengva?.. Mokytis savarankiškai sudėtingiau nei išklausti dėstytojo paskaitą?! Vienareikšmiškai negalima pasakyti, kaip ECTS taikymas pakeis studentų darbo krūvį, tačiau, tikėtina, kad daugeliu atvejų mažės auditorinio darbo laikas ir didės savarankiško darbo svarba.

Mitas: kompetencijomis grįstas mokymas neužtikrina tvirto teorinių žinių pagrindo

Dažnai linkstama kompetencijas tapatinti su gebėjimais ir įgūdžiais, bet **žinios** yra sudėtinė kompetencijos dalis, taigi studentas įgyja ir žinių. Be kita ko, geba jomis operuoti.

Mitas: ugdant bendrąsias kompetencijas dalykinės kompetencijos nustumiamos į šalį, todėl studentas negalės būti geras specialistas

Siekiant parengti visapusišką specialistą, svarbus aspektas yra bendrųjų ir dalykinių kompetencijų dermė. Bendrosioms kompetencijoms ugdyti nebūtinai reikia atskirų dalykų ar modulių, dažniausiai šios kompetencijos gali būti ugdomos greta su dalykinėmis kompetencijomis taikant įvairius metodus. Pavyzdžiui, studijuojant kokį nors specialybės dalyką ar modulį, studentams skiriama užduotis pranešimą parengti užsienio kalba (bendroji kompetencija – *gebėjimas bendrauti užsienio kalba*) arba atlikti bendrą projektą su kurso kolegomis (bendroji kompetencija – *gebėjimas dirbti komandoje*).

Mitas: į studentą orientuotas modelis reiškia, kad dėstytojais išvis nieko nebesprendžia, o studentas visą studijų programą pasirenka pats

Studijų programos sandara reglamentuojama daugeliu dokumentu, net ir suteikus galimybę studentui rinktis, yra užtikrinama, kad studentas pasiektų minimalų kompetencijų lygį, kuris baigus studijas jam garantuotų atitinkamą kvalifikaciją.

Mitas: neįmanoma apskaičiuoti studento darbo krūvio

Studento darbo krūviui apskaičiuoti yra atlikta daug tyrimų, parengta metodikų. Nors ir sudėtinga, bet jį apskaičiuoti tikrai įmanoma.

Mitas: studijų programa yra tobula, nieko iš jos išimti negalima, nes ją baigęs studentas ir taip žino per mažai (mes mokėmės 3 kartus daugiau)

Paradoksalu, bet žinių visuomenėje žinių svarba menkėja, vis svarbiau gebėti atnaujinti žinias (gebėti nuolat mokytis), gebėti jų rasti ir pritaikyti. Programą sudarant, remiantis studijų

siekiniais bei kompetencijomis, netikėtai gali paaiškėti, kad tikrai ne viskas yra būtina. Dažniausiai šis „tobulumas“ yra susijęs su „etato užtikrinimu“ (reikiamo valandų skaičiaus surinkimu).

Mitas: programa vykdoma jau kelis dešimtmečius ir viskas gerai, tad kodėl dabar reikia kažką keisti

Nieko nėra amžino, net studijų programų. Visuomenės, darbo rinkos, studentų lūkesčių pokyčiai sąlygoja aukštojo mokslo kaitos būtinybę. Kita vertus, dažnai svaiojimas nebūna pagrįstas jokiais empiriniais duomenimis, o Jūs pabandykite be empirinių duomenų pateikti kokį nors rašto darbą ir įtikinti dėstytoją, jog jis tobulas, nes anksčiau (mokykloje) Jums už tokius rašydavo vien dešimtukus.

Mitas: dalykų ar modulių (studijų programų) aprašai niekam nereikalingi, tai tik biurokratinis formalumas (vis tiek jais niekas nesivadovauja)

Aprašai itin naudingas įrankis. Stojantiesiems studijų programos aprašai padeda susidaryti įvairiapusišką vaizdą, ką stojantysis studijuotų, kokias kompetencijas ir galiausiai kvalifikaciją įgytų. Išsamūs dalykų ar modulių aprašai – puiki pagalbinių priemonė: studentams – tarsi studijų dalyko ar modulio žemėlapis, kuriame pateikiama visa svarbiausia informacija, o dėstytojui – ruošinukas (špargalė), leidžianti sistemingai planuoti darbą.

Mitas: studentai nesidomi studijų procesu, studijuojamo dalyko turiniu, jiems svarbu tik gauti gerą pažymį

Studentai domisi studijų procesu, jei jų studijos jiems tikrai yra įdomios. Gautas pažymys yra tik skaitinė įgytų kompetencijų išraiška. Taigi studentams, kaip ir darbdaviams, svarbiausia, kas naujo sužinoma, išmokstama ir gebama.

Mitas: studentai nieko neišmano apie studijų programą, nes nėra jos baigę

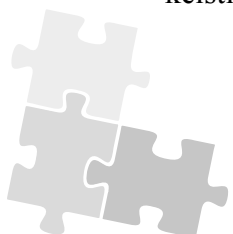
Studentai – vienas pagrindinių dalininkų, todėl kai kuriais atvejais tik programą studijuojantis studentas gali įvertinti tam tikrus programos įgyvendinimo ir turinio aspektus, identifikuoti problemas. Pavyzdžiui, kiek realiai laiko sugaišo studentas, studijuodamas konkretų dalyką ar modulį, gali pasakyti tik pats studentas. Kita vertus, neverta pamiršti ir senos patarlės „Teorija ne visada atitinka praktiką“, nes studijų programos aprašas gali būti sutvarkytas be priekaištų, bet jeigu šlubuoja praktinis studijų programos įgyvendinimas, tai būtent tik studentas gali apie tai pasakyti.

Mitas: akademinėje bendruomenėje tobulėti turi tik studentas, nes dėstytojas ir taip viską žino

Gyvenimas nestovi vietoje, ypatingai greitai keičiasi mūsų pasaulio suvokimas, atliekama naujų tyrimų, paneigiančių netgi tas teorijas, už kurias dar neseniai buvo suteikiama Nobelio premija (pavyzdžiui, chaoso teorijos pritaikymas ekonomikoje), tad dėstytojas kartu su studentu yra priverstas ieškoti naujų žinių, juk pagrindinė akademijos priedermė yra nesibaigianti tiesos paieška.

Mitas: studentai negali nieko pakeisti

Jeigu studentų nuomonė yra konstruktyvi, argumentuota, objektyvi ir laiku išsakyta, pakeisti galima daug. Citata ant vienos Vilniaus sienos: „Kas, jei ne Tu? Kada, jei ne šiandien?“

Naudotos literatūros sąrašas

- Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 54-2140.
- A Framework for Qualifications of The European Higher Education Area*. 2005. Kopenhaga: Ministry of Science, Technology and Innovation. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/050218_QF_EHEA.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- Beresnevičiūtė V., Povilūnas A., Žiliukaitė R. 2011. *Profesinės veiklos lauko tyrimo metodika*. Vilnius. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/Profesine_veikla.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- Bergeno komunikatas*. 2005. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/050520_Bergen_Communique1.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- Berlyno komunikatas*. 2003. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- Bolonijos deklaracija*. 1999. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- Budrienė S., Gefenas V. 2011. *Studentų darbo krūvio įvertinimas. Konferencija Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) prioritetai ir iššūkiai Lietuvos aukštajam mokslui*, 2011 m. balandžio 27 d., Vilnius.
- Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Teresevičienė M., Zuzevičiūtė V. 2011. *Studijų programos atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika*. Vilnius. http://www4066.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_kompetenciju%20pletotes%20ir%20studiju%20siekiniu%20vertinimo%20metodika.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- Bulajeva T., Lepaitė D., Šileikaitė-Kashauri D. 2011. *Studijų programų vadovas*. Vilnius. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/ECTS_vadovas.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- ECTS vartotojo vadovas*. 2009. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- European Qualifications Framework for Lifelong Learning*. 2008. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- European Students' Union, Education International. 2010. *Student-centered learning. Toolkit for students, staff and Higher Education Institutions*. Brussels. <http://www.esu-online.org/resources/6068/Student-Centred-Learning-Toolkit/> (žiūrėta 2012 04 15).
- Europos švietimo struktūrų suderinimas. Universitetų indėlis į Bolonijos procesą. Įvadas*. 2010. Švietimo mainų paramos fondas. http://www.smpf.lt/lt/dokumentai/leidiniai_straipsniai/europos_svietimo_strukturu_suderinimas_universitetu_indelis_i_bolonijos_procesa (žiūrėta 2012 04 15).
- Liuveno komunikatas*. 2009. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique%C3%A9_April_2009.pdf (žiūrėta 2012 04 15).
- Lokhoff J., Wegjewijs B., Durkin K., Wagenaar R., Gonzalez J., Isaacs A. K., Dona dalle Rose L. F., Gobbi M. 2010. *A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles Including Programme Competences and Programme Learning Outcomes*. Bilbao, Groningen and the Hague: Publicaciones de la Universidad de Deusto.
- Londono komunikatas*. 2007. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/London_Communique18May2007.pdf (žiūrėta 2012 04 15).

Markevičienė R. 2010. *ECTS – Europos kreditų kaupimo ir perkėlimo sistema: istorija, diegimas, problemos*. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/Raimonda_ECTS_gruodz10.pdf (žiūrėta 2012 04 15).

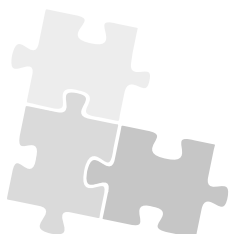
Markevičienė R., Račkauskas A. 2011. *ECTS – Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema: Istorija. Diegimas. Problemos*. Vilnius. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/ECTS_istorija_diegimas.pdf (žiūrėta 2012 04 15).

Praho komunikatas. 2001. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/PRAGUE_COMMUNIQUE.pdf (žiūrėta 2012 04 15).

Rekomendacijos dėl dalyko (modulio) aprašo. 2011. http://www4066.vu.lt/Files/File/Rekomendacijos_ECTS_2011-02-28.pdf (žiūrėta 2012 04 15).

Studijų programos kūrimo ir tobulinimo (atnaujinimo) rekomendacijos. 2011. http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/Rekomendacijos_ECTS_2011-04-25.pdf (žiūrėta 2012 04 15).

Tuning Methodology. <http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/archivos/TUNING%20METHODOLOGY%20PARA%20LA%20WEB.pdf> (žiūrėta 2012 04 15).

IŠLEIDO

Vilniaus universitetas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius
Tel. (8 5) 268 7001, faks. (8 5) 268 7009
El. p. infor@cr.vu.lt
www.vu.lt, www.ects.cr.vu.lt

PARENGĖ LEIDYBAI

leidybos įmonė „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius
Tel./faks. +370 5 265 0629
El. p. kriventa@takas.lt
www.kriventa.lt

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas:
kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas
(Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-01-001)